

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK
DÜZEYLERİ VE ANNE-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TİPİK GELİŞİM
GÖSTEREN ÇOCUĞA SAHİP AİLELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serranur ŞENLİGİL

Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı

ŞUBAT, 2024

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK
DÜZEYLERİ VE ANNE-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TİPİK GELİŞİM
GÖSTEREN ÇOCUĞA SAHİP AİLELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serranur ŞENLİGİL
(Y2116.010009)

Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi. Tringa SHPENDİ ŞİRİN

ŞUBAT, 2024

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri ve Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler ile Karşılaştırılması” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça 'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
22/02/2024

Serranur ŞENLİGİL

ÖNSÖZ

Bilgisi ve desteği ile yol aldığım değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tringa SHPENDI ŞİRİN'e,

Her daim sevgilerini ve desteklerini hissettiğim, aldığım kararlarda yanımda olduklarını bildiğim kıymetli annem, babam ve kardeşime,

Çalışmama katkı sağlayan değerli anne babalara ve bu süreçte yolumun keşiştiği herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şubat, 2024

Serranur ŞENLİGİL

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK DÜZEYLERİ VE ANNE-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUĞA SAHİP AİLELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Bu araştırma özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile karşılaştırılmasını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, İstanbul ili Ümraniye ilçesinde yaşayan özel gereksinimli çocuğa sahip ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 168 anne ve 49 baba olmak üzere toplam 217 anne ve babanın katılımı ile kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Bu çalışmada anne ve babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerini saptamak amacıyla Basım ve Çetin (2011) tarafından geliştirilen “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği”; anne ve babaların anne baba tutumlarını belirlemek için de Gülay Ogelman ve Özyürek (2021), geliştirdikleri “Anne- Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş)” ve anne babaların demografik özelliklerine ilişkin veri elde etmek için araştırmacının oluşturduğu “Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Tüm veriler bilgisayarda SPSS (statistical package for social sciences) 26 programına kaydedilerek analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde, “Kolmogorov-Smirnov Testi”, “Independent Sample t-Testi”, “Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)”, “Bonferroni Testi”, “Tamhane’s Testi” kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının; cinsiyet, yaş, gelir durumu, çocuk sayısı ve çocukların tanıları değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının; eğitim durumu, çalışma durumu, psikolojik destek alıp almama ve özel gereksinimli çocuğa sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik

dayanıklılığın; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir durumu, çocuk sayısı ve psikolojik destek alıp almama değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının; çalışma durumlarına göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu ve çocukların tanıları değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının; çalışma ve özel gereksinimli çocuğa sahip olma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının; yaş, eğitim durumları, çalışma durumları, gelir durumları ve çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının; cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli çocuk, anne baba tutumları, psikolojik dayanıklılık, tipik gelişim gösteren çocuk

COMPARISON OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL RESILIENCE LEVELS AND PARENTAL ATTITUDES OF FAMILIES WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS AND FAMILIES WITH TYPICALLY DEVELOPING CHILDREN

ABSTRACT

This research was conducted to examine the relationship between the psychological resilience levels and parental attitudes of families with children with special needs and their comparison with families with typically developing children. The research was conducted using the random sample method with the participation of a total of 217 mothers and fathers, 168 mothers and 49 fathers of children with special needs and children with typical development, living in the Ümraniye district of Istanbul. In this study, the "Psychological Resilience Scale for Adults" developed by Basım and Çetin (2011) in order to determine the psychological resilience levels of mothers and fathers; The "Parenting Attitude Scales (4-12 Ages)" developed by Gülay Ogelman and Özyürek (2021) were used to determine the parental attitudes of the mothers and fathers, and the "Demographic Information Form" created by the researcher was used to obtain data on the demographic characteristics of the parents. All data were recorded and analyzed in the SPSS (statistical package for social sciences) 26 program on the computer. In the analysis of the data obtained, "Kolmogorov-Smirnov Test", "Independent Sample t-Test", "One-way ANOVA", "Bonferroni Test, "Tamhane's Test" were used.

According to the findings of the research, the psychological resilience of families with children with special needs; It was found that there was no significant difference according to the variables of gender, age, income level, number of children and children's diagnoses. Psychological resilience of families with children with special needs; It was found that there was a significant difference according to education level, employment status, whether or not receiving psychological support and having a child with special needs.

Psychological resilience of families with typically developing children; It was found that there was no significant difference according to the variables of gender, age, education level, income level, number of children and whether or not they received psychological support. Psychological resilience of families with typically developing children; It was found that it varies according to working conditions.

According to the findings of the research, parental attitudes of families with children with special needs; It was found that there was no significant difference according to gender, age, education level, income level and children's diagnoses. Parental attitudes of families with children with special needs; It was found that there was a significant difference according to the variables of employment and having a child with special needs. Parental attitudes of families with typically developing children; It was found that there was no significant difference according to age, education level, employment status, income level and number of children. Parental attitudes of families with typically developing children; It was found that there was a significant difference according to the gender variable.

Keywords: Child with special needs, parental attitudes, psychological resilience, typically developing child

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xi
I. GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu.....	1
B. Araştırmanın Amacı.....	4
C. Araştırmanın Önemi	4
D. Araştırma Soruları	5
E. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
F. Araştırmanın Sayıltıları	6
II. GENEL BİLGİLER.....	7
A. Özel Gereksinimli Çocuklar	7
1. Özel Gereksinimli Çocukların Aile Üzerindeki Etkileri.....	9
2. Özel Gereksinimli Çocukların Ailesinde Görülen Tepkiler	10
3. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar.....	11
B. Psikolojik Dayanıklılık	12
1. Psikolojik Dayanıklılığı Etkileyen Faktörler	14

2. Risk Faktörleri	14
a. Bireysel Risk Faktörleri:.....	15
b. Ailesel Risk Faktörleri:.....	15
c. Çevresel Risk Faktörleri:	15
3. Koruyucu Faktörler	15
a. Bireysel Koruyucu Faktörler:	15
b. Sosyal Koruyucu Faktörler:.....	16
c. Ailesel Koruyucu Faktörler:	16
4. Psikolojik Dayanıklılığı Olan Bireylerin Özellikleri	16
C. Anne Baba Tutumları	18
1. Demokratik Anne Baba Tutumu.....	19
2. Baskıcı (Otoriter) Anne Baba Tutumu.....	19
3. Tutarsız Anne Baba Tutumu.....	20
4. Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu	21
D. İlgili Araştırmalar	22
III. YÖNTEM.....	25
A. Araştırmanın Modeli.....	25
B. Çalışma Grubu	25
C. Veri Toplama Araçları.....	28
1. Demografik Bilgi Formu.....	28
2. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği.....	28
3. Anne Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş).....	28
D. Veri Toplama Aşamaları.....	29
E. Verilerin Analizi	29
IV. BULGULAR.....	33

A. Psikolojik Dayanıklılık Ölçek ve Anne-Baba Tutumları Ölçek Puanlarının İlişkisi.....	33
B. Özel Gereksinimli Çocuğun Varlığına Göre Betimsel İstatistikler	34
C. Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/ Alt Boyutları ve Anne Baba Tutumları Ölçeğinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguları	35
D. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguları	36
E. Anne-Baba Tutumları Ölçeklerinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguları	48
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	57
A. Sonuçlar	57
B. Tartışma	63
C. Öneriler	69
VI. KAYNAKÇA	71
EKLER.....	95
ÖZGEÇMİŞ.....	102

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

OSB : Otizm Spektrum Bozukluğu

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.	Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler.....	26
Çizelge 2.	Ölçeklerin Cronbach-Alpha Katsayısı	31
Çizelge 3.	Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Bulgular.....	31
Çizelge 4.	Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	33
Çizelge 5.	Özel Gereksinimli Çocuğun Varlığına Göre Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri	34
Çizelge 6.	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olma Durumuna İlişkin Bulguları	36
Çizelge 7.	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması.....	36
Çizelge 8.	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Yaşına Göre Karşılaştırılması.....	38
Çizelge 9.	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	39
Çizelge 10.	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	42

Çizelge 11. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması	44
Çizelge 12. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması.....	45
Çizelge 13. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuklarının Tanısına İlişkin Bulguları	46
Çizelge 14. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması	47
Çizelge 15. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olma Durumuna İlişkin Bulguları	48
Çizelge 16. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması.....	49
Çizelge 17. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Yaşına Göre Karşılaştırılması.....	50
Çizelge 18. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	51
Çizelge 19. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	52
Çizelge 20. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	53

Çizelge 21. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Çocuk Sayılarına Göre Karşılaştırılması	54
Çizelge 22. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuklarının Tanısına İlişkin Bulguları	55
Çizelge 23. Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin ve Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Psikolojik Destek Alma Durumlarına Göre Karşılaştırılması .	55

I. GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Her çocuk farklı gelişim özellikleri göstermektedir. Yaşına göre beklenen gelişim dönemlerine uygun davranışlar sergileyen çocuğa tipik gelişim gösteren çocuk denilir (Yavuzer, 2008). Gelişimsel yetersizliği ya da geriliği olan, gelişimsel gerilik için risk taşıyan çocuklara özel gereksinimli çocuk denir. (Bakkaloğlu ve diğerleri, 2018). Özel gereksinimli çocuğun tanılanmasında, zedelenme, engel, risk taşıma, yetersizlik gibi kavramlar sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Zedelenme: Çeşitli sebeplerle çocuğun, psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici veya kalıcı bir kayıp ya da işleyiş bozukluğu sonucunda organların görevini yapmakta zorlanmasıdır (Ataman, 2011). Örneğin, göz sinirlerinde meydana gelen tahribat bir zedelenmedir.

Engel: Çocuğun yetersizliği sebebiyle cinsiyet, yaş, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak oynaması gereken rolleri oynamama durumudur (Cavyaktar ve Diken, 2006). Özyürek (2006)' e göre engel, yetersizlikten dolayı toplumsal ve duygusal davranışlarda görülen sapmalardır. Örneğin işitemeyen çocuk anlayamaz ve konuşamaz bunun sonucunda da sözlü iletişime dayalı rolünü yerine getiremez.

Risk Taşıma: Yetersizliği belirlenememiş fakat ileride yetersizlik gösterme ihtimali yüksek olan çocuk risk grubundadır. Risk taşıyanlar; genetik faktörler, aileden gelen kalıtsal hastalıklar, akraba evliliği, doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası meydana gelen komplikasyonlar olarak adlandırılabilir (Baykoç, 2017).

Yetersizlik: Bir şeyi yapmada yeterli olamama, davranışlarda sınırlı kapasite olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, gözünde zedelenme yaşayan çocuğun görememesi o çocuğun yetersizliğidir (Diken, 2015).

Aile, çok eskilere dayanan bir yapı olduğu bilinmektedir. Aile; toplumun kültürel, ekonomik, sosyal yapısında belirleyici rol olmuştur (Howard ve diğerleri, 2011). Aile yapısı anne, baba ve çocuk hakkında detaylı fikir veren bir yapıdır. Hem tipik gelişim gösteren çocuğun ailesi hem de özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları çevreyle olan etkileşimleri sonucunda çocuklarının gelişimlerine, eğitimlerine katkısı oldukça önemlidir. (Kot ve diğerleri, 2018).

Yaşlıtlarından farklı gelişim gösteren çocuğa sahip olmak anne babaların bu durumu kabullenmesinde güçlük yaratabilmektedir (Özyürek, 2006). Özel gereksinimli çocuğun bakım yükünü anne babaların karşılması, anne babalarda psikolojik, sosyolojik, fizyolojik problemler ortaya çıkarabilmektedir (Eroğlu ve diğerleri 2015). Anne babaların, özel gereksinimli çocuğuna karşı sergiledikleri davranışları birçok durum etkilemektedir. Bu durumlar,

- a. Anne babaların yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu ve çocuklarının yetersizliğinin derecesi,
- b. Duygusal, psikolojik ve bilgi ile ilgili kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilirliği,
- c. Ebeveynlerin ve ailenin yapısı,
- d. Ailenin uyumunu, iletişimini, güvenini ve esnekliğinin içeren gücü ve işlevde bulunma düzeyi,
- e. Aileyi oluşturan bireylerin sayısı, yaşı ve sağlık durumu,
- f. Ekonomik değişkenler,
- g. Ailenin zellikleri ile ilgili diğer değişkenler (Fiedler ve diğerleri, 2007).

Anne babaların özel gereksinimli çocuğu kabul ve uyum süreci oldukça zorlu ve yıpratıcı bir süreçtir. Anne babalar bu süreci kendi yapısı gereği farklı durumlarda etkilenerak geçirmektedir (Cavyaktar, 2012). Özel gereksinimli çocuğun bakım yükününün anne babalarda olması anne babalarda sosyolojik, ekonomik, psikolojik problemler ortaya çıkarabilmektedir (Eroğlu ve diğerleri, 2015). Anne babaların, özel gereksinimli çocuğa sahip olmalarının onlar üzerindeki sorumluluklarını daha fazla arttırdığı bilinmektedir (Altuğ ve diğerleri,

2006). Özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların çocuğundaki ilgisi, özverisi ve bakımı tipik gelişim gösteren çocuğa göre daha fazladır (Ar ve diğerleri, 2022). Anne babaların tepkilerine şok, inanmama ve yadsıma, öfke ve içleme, pazarlık, depresyon ve umutsuzluk, kabul olarak sıralanabilir (O'Shea ve diğerleri, 2001). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların o çocuktaki ilgileri, özverileri, bakımları tipik gelişim gösteren çocuğa göre daha fazladır (Eripek, 2005).

Gelişen ve değişen toplum yapısıyla birlikte çocuk yetiştirmek günümüzde zorlaşmıştır. Çocuk yetiştirmede anne babaların hem rolü hem de etkisi oldukça fazladır (Yavuzer, 2011). Çocuğun sağlıklı olarak yetişmesi ve olumlu bir kişilik geliştirmesinde anne babaların tutumları büyük önem taşımaktadır (Yörükoğlu, 2004). Anne baba tutumları, anne babaların çocuklarını yetiştirirken onlara göstermiş oldukları davranışlardır (Uzunay, 2013). Çocuk yetiştirilirken anne babaların tutumları çocuğun hem fizyolojik hem de psikolojik gelişiminde çok önemli bir rol tutmaktadır (Yavuzer, 2016). Çocuk, anne babalarının davranışlarını görerek onları kendine model alır ve kendi yaşamında uygulamaya geçirir (Pekşen, 2012). Anne babaların çocuğuna karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar çocuğun benliğinin gelişimlerinde olumlu ya da olumsuz olarak etki edebilmektedir (Bulut ve Soyer, 2021). Anne babanın tutumları hem özel gereksinimli çocuğu hem de tipik gelişim gösteren çocuğu farklı açılardan etkileyebilmektedir. Bunlar; yaşadıkları kültür, aile yapısı, ekonomik nedenler, sosyal nedenler, kişisel yaşantılar, ebeveynler arası uyum, engel durumu, anne babaların mizaçları gibi birbirinden farklı değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir (Gülay Ogelman ve Özyürek, 2021).

Psikolojik dayanıklılık, bireylerin stresli ve zorlayıcı durumlar karşısında ruh sağlıklarını korumasıdır (Dursun, 2022). Bireylerdeki stres düzeyi arttıkça, bireylerde psikolojik, davranışsal ve fiziksel problemler görülebilir. Örneğin stres düzeyi artan bireylerde mide ağrısı, baş ağrısı, öfke krizleri, kalp çarpıntısı, kilo artışı veya kilo kaybı gibi birçok belirtiler görülmektedir (Kara, 2019). Psikolojik dayanıklılık genel olarak bir başarı veya uyum sağlama sürecidir (Hunter, 2001). Bu çerçevede bir travma, tehdit, aile ve ilişkisel sorunlar, yaşanan trajedi, ciddi sağlık sorunları, iş ve maddi problemler gibi önemli stres kaynakların karşı, psikolojik dayanıklılık bireylerin uyum sağlama sürecidir (Tusaie ve Dyer, 2004).

Başka bir deyişle ise psikolojik dayanıklılık, zor yaşamsal deneyimler karşısında bireylerin kendini toplama gücüdür (Garmezy, 1991). Bireylerin başına gelen kötü durumların üstesinden başarılı bir şekilde gelmesidir (Basım ve Çetin, 2010).

Bu araştırmada, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

B. Araştırmanın Amacı

Aile, çocuğun dünyaya geldiği ilk andan itibaren hayatı, kendini ve diğer bireyleri ilk tanımaya başladığı, ilk deneyimlerini yaşadığı ve ilk öğrenmelerin olduğu temel kurumdur (Özel ve Zelyurt, 2016). Ailenin, çocuğunun kişiliğinin gelişmesinde ve şekillenmesinde önemli rolü vardır (Aral ve Kadan, 2018). Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin hayat şartları, psikolojik durumları tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre daha zorlu olabilmektedir (Akandere ve diğerleri, 2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin bakım yükü onları fiziksel, ekonomik, sosyal ve duygusal olarak zaman zaman zorlayabilmektedir (Karaduman ve Parlar, 2020). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anksiyete, tükenmişlik, kaygı, depresyon gibi duyguları daha yoğun yaşadıkları gözlenmektedir (Elumar ve Sani Bozkurt, 2023).

Bu araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca bu araştırmada özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin, psikolojik dayanıklılık düzeyleri, anne baba tutumları, anne baba yaşı, anne baba öğrenim durumu, anne babanın çalışma durumu, çocuk sayısı, ekonomik gelirin bağımsız değişkenlerine göre değişiklik gösterip göstermediği incelenmiştir.

C. Araştırmanın Önemi

Özel gereksinimli çocuğun anne babaları ile yapılan araştırmalarda anne babaların çocuğun eğitimini, ihtiyacını, sorununu, bakım yükünü üstlenerek daha fazla stres yaşadıkları, kaygı duydukları ve psikolojik dayanıklılıklarının düşük

olduğu görülmüştür (Çandır, 2015). Akademik literatür incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile karşılaştırılması ile ilgili çalışmaya rastlanmamıştır. Anne baba tutumları boyutları üzerinden araştırmalar yapılmamıştır. Bu nedenlerden dolayı bu araştırmanın bilimsel alana katkı sağlanması beklenmektedir.

D. Araştırma Soruları

Araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile karşılaştırılmasını incelemek amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçlarına aşağıda yer verilmiştir:

- a) Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- b) Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- c) Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- d) Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- e) Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık var mıdır?
- f) Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

E. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma evrenini Ümraniye ilçesinde yaşayan özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip anne babalar oluşturmaktadır. Örneklemine ise özel

gereksinimli çocuğa sahip 106 anne baba ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 111 anne baba toplamda 217 anne baba oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin Ümraniye’ de ikamet etmeleri ve 217 anne babanın katılması ile sınırlandırılması bu araştırmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir.

F. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının, ölçülmek istenen değişkenleri güvenilir biçimde ölçtüğü varsayılmaktadır.

Katılımcı anne babaların sorulara verdiği yanıtların samimi ve dürüst olduğu varsayılmıştır. Araştırmanın anket uygulanan katılımcılarının evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

II. GENEL BİLGİLER

A. Özel Gereksinimli Çocuklar

Gelişim geriliği olan bireyler için günümüzde, “Engelli, Özürlü, Özel Gereksinimi Olan, Özel Eğitim Gerektiren Çocuk, Gelişim Geriliği Olan Çocuk” ve benzeri birçok tanımlar ile ifade edilmektedir. Dünyada ve ülkemizde çocuğun olumsuz etkilenmesini ve etiketlenmesinin önüne geçmek için “Özel Gereksinimli Çocuk” tanımı sık sık kullanılmaktadır (Baykoç, 2017).

Özel gereksinimli çocuk, bireysel farklılıklar sebebiyle yaşatlarından gelişimsel olarak belirgin farklılık gösterdiğinden özel eğitime ihtiyaç duyan çocuktur (Atalan ve Topçu Kabasakal, 2023). Özel gereksinimli çocuk, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2018), çeşitli sebeplerle bireysel ve gelişim özellikleriyle eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen seviyeden anlamlı farklılık gösteren çocuk olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, farklı gelişim özelliklerine sahip özel eğitime ihtiyacı olan çocukların tümünü ifade etmektedir. Eripek’ e (2005) göre özel gereksinimli çocuk, tipik gelişim gösteren çocuktan farklı olarak, zihinsel, işitme, bedensel, görme yetersizliği ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunu olan, dil ve konuşma bozukluğu olan, özgül öğrenme güçlüğü yaşayan, otizm ya da üstün zekalı olan çocuklar özel gereksinimli çocuk olarak ifade edilir. Özel gereksinimli çocuk, bazı yer ve zamanlarda kendi başına bazı ihtiyaçlarını yerine getirmekte güçlük çeken ve genellikle bir destekçiye ihtiyaç olan çocuktur (Avşaroğlu ve Gilik, 2017). Özel gereksinimli çocuğun ihtiyaçları cinsiyet, yaş, kültür ve hayat koşulları açısından da farklılıklar gösterebilmektedir (Eripek, 2005).

Özel gereksinimli çocukta engellilik oluşmasına sebep olan etmenleri üç biçimde sıralayabiliriz; doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası. *Doğum öncesi nedenler*; annenin yaşı, annenin gebelikte beslenmesi, gebelikte ilaç ve zararlı madde kullanımı, akraba evliliği, kalıtsal hastalıklar, anne baba

arasındaki kan uyuşmazlığı, hamilelik sırasında yaşanan kaza, travma, stres, annede yüksek tansiyon, kalp ve şeker rahatsızlığının bulunması olarak sıralanmaktadır (Koparan, 2023). *Doğum anı nedenler*; doğum anında bebeğin oksijensiz kalması, uygun ve hijyenik olmayan ortamda doğum yapılması, doğum anında yanlış yapılan uygulamalar, vakum ve forseps gibi araçların bilinçsiz kullanılması olarak sıralanmaktadır (Vurgun, 2015). *Doğum sonrası nedenler*; doğum sonrasında bebeğin ateşli hastalık geçirmesi, bebeğin dengesiz ve yetersiz beslenmesi, bebeğe kaliteli ve yeterli bakımın verilmemesi, kazalar, bebeğin maddi, manevi ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak sıralanmaktadır (Hallahan ve Kauffman, 2003).

Özel gereksinimli çocuk, öğrenme ve/veya davranış sorunları gösteren, duygusal veya bedensel yetersizliği olan, zihinsel olarak üstün veya özel yetenekli çocukları içerisine alan kapsamlı bir ifadedir (Eripek, 2005). Her çocuğun gereksinimin kendine özgü olmasına karşın, tanınması, ihtiyaçlarının ortaya çıkarılması, bireysel eğitim planlarının yapılması ve uygun ortamların sağlanması, değerlendirmeye ve planlamaya yol gösterici olması için çocukların ortak özellikleri ve eğitim ihtiyaçlarına göre sınıflandırma yapılmaktadır (Ardıç, 2014). Ülkemizde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (MEB, 2018) özel gereksinimi olan çocuklar şöyle sınıflandırılmaktadır:

- Zihinsel Yetersizlik (hafif, orta, ağır, çok ağır)
- İşitme Yetersizliği
- Görme Yetersizliği
- Ortopedik Yetersizlik
- Sinir Sisteminin Zedelenmesi ile Ortaya Çıkan Yetersizlik
- Dil ve Konuşma Güçlüğü
- Özel Öğrenme Güçlüğü
- Birden Fazla Alanda Yetersizlik
- Duygusal Uyum Güçlüğü
- Süreğen Hastalık
- Otizm Spektrum Bozukluğu

- Sosyal Uyum Güçlüğü
- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
- Üstün Zekâ veya Üstün Yetenek.

1. Özel Gereksinimli Çocukların Aile Üzerindeki Etkileri

Aile denilince akla gelinen ilk ifade genellikle, toplumun en küçük yapı birimini oluşturan yapıdır denilse yanlış olunmaz. Aile kavramının tarihte ortaya çıkmasına ilişkin net bir kanıt olmamasına karşın, çok eskilere dayanan bir yapıdır (Yavuzer, 2016). Geçmişten günümüze kadar olan değişimlere bakıldığında, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda meydana gelen değişimlerin sonucunda sürekli olarak değişimler yaşanmıştır. Örneğin, geçmişte daha kalabalık yaşayan aileler, günümüzde daha çekirdek bir yapıya dönüşmüştür (Cavkaytar, 2015).

Aile, evlenme ile başlayan, kan veya evlat edinme bağlarıyla devam eden toplumun temelini oluşturan, bireyleri ve toplumu etkileyen kurumdur (Arslan ve diğerleri, 2020). Çocukların yetiştiği aile ortamı, çocukların toplumsal ve duygusal gelişim süreçlerinde önemli bir ölçüde rol oynamaktadır. Anne babalar, özel gereksinimli bir çocuk sahibi olmayı beklemez ve bu çocuğa hazır değildir (Akkök, 2003). Bu sebeple, çocuğunun özel gereksinimli olduğunu öğrenen anne babalar; şok, inkâr, kızgınlık, suçluluk, utanç, acı, stres gibi birçok duyguları yaşayabilmektedirler (Sucuoğlu, 2007). Aileler bu süreçte hem kendi psikolojik problemleriyle mücadele etmekte hem de çevrenin meraklı ve acıyan bakışlarına karşı mücadele etmektedirler (Akarsu ve Kostak Akgün, 2021). Farklılıklarla dünyaya gelen çocuğa ve çocuğun şekillendireceği bu yepyeni hayata uyum sağlamaya çalışmak aileler açısından oldukça zor bir durumdur. Özel gereksinimli çocuğa sahip olmak farklı duygusal tepkilere yol açabilmektedir ve ailelerin çoğu hem bedenen hem de ruhsal açıdan olumsuz yönde etkilenmektedir (Çiftçi, 2015). Farklı gelişim gösteren çocuğa sahip olmak, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olmaktan daha çok aileye sorumluluk yüklemektedir (Canarlan ve Ahmetoğlu, 2015). Özel gereksinimli çocuğun engellik derecesi ne kadar yüksek olursa ailenin bakım yükünden kaynaklanan kaygı ve duygusal düzeyleri de o kadar artmaktadır (Avşaroğlu ve Gilik, 2017).

2. Özel Gereksinimli Çocukların Ailesinde Görülen Tepkiler

Dünyaya gelecek veya dünyaya gelmiş çocuğun gelişiminin farklı olacağı öğrenilmesi ailelerde bazı tepkilere yol açmakta ve ailelerin düzenini farklı biçimlerde etkilemektedir (Akça ve Özyürek, 2019). Her çocuğun gelişiminde farklılık olabileceği gibi bu durumun öğrenilmesinin sonucunda ailelerde farklı tepkiler verebilir. Ailelerin gelişimsel yetersizlikleri olan çocuklarını kabullenme süreçlerinde vermiş oldukları tepkiler üç evreden oluşmaktadır. Birinci evre; şok, reddetme (inkâr) ve depresyon, ikinci evre; karmaşa suçluluk, kızgınlık, üçüncü evre; pazarlık etme, kabul ve uyumu (Cavkaytar ve Diken, 2006).

Şok: Özel gereksinimli çocuğa sahip olduklarını öğrenen ailenin ilk verdiği tepki şoktur. Aile, özel gereksinimli çocuğa sahip olmayı beklemedikleri ve bu duruma hazır olmadığından dolayı yoğun bir şekilde tepkilerinde ağlama davranışları, çaresiz hissetme, şaşkın olma, hissizlik tepkileri gösterebilir (Diken, 2017).

Reddetme (İnkâr): Ailenin, çocuğunun özel gereksinime ihtiyacı olduğu gerçeğinden kaçması, olduğu durumu görmezden gelerek çocuğunun yetersizliği yokmuş gibi davranmasıdır.

Depresyon: Ailelerin mükemmel çocuklarının olmadığını ve çocuklarının özel gereksinimli olduğunun farkına varıldığı dönemdir. Aileler yoğun üzüntü ve keder duygusu içinde kendilerini umutsuz hissederler (Çandır, 2015). Üzüntü ve çöküntü yararlı bir tepki olup yaşanması engellenmemelidir.

Karmaşa Suçluluk: Ailelerin kızgınlık ve sevgi duygularını aynı anda yaşadığı dönemdir. Bir taraftan olumsuz duygular yaşanırken bir taraftan da aileler çocuklarını sevmekte ve onlar için en iyi şeyleri yapmak istemektedirler.

Kızgınlık: Aileler “Niçin ben? Niçin bizim başımıza geldi?” sorularını sorduğu dönemdir. Öfkelerini eşler birbirlerine, diğer çocuklarına, evdeki eşyalara, çevresindeki insanlara gösterebilirler.

Pazarlık Etme: Aileler bu evrede çocuğunun yetersizliğini ortadan kaldırmanın yollarını arar. Aileler bunu gerçekleştirmek için; doktor, konu uzmanları, din görevlileri veya çevresinden birileriyle çocuğunun yetersizlik

durumunu ortadan kaldırma konusunda pazarlık edebilirler. Pazarlık, suçluluk ve çaresizlik duygularının bir yansıması olmaktadır (Uğuz ve diğerleri, 2004).

Kabul ve Uyum: Ulaşılması zor fakat en olumlu etkiyi bırakan son evre kabul ve uyum evresidir. Bu evrede aileler özel gereksinimli çocuğunu tanıma, anlama, ihtiyaçlarını belirleme ve ihtiyaçlarını karşılamak için gayrette bulunurlar. Çocuğun ihtiyaçları belirlenir ve bu ihtiyaçların karşılanması için uzmanlarla iş birliği yapılır. Uyum, kabul etme evresinin eyleme dönüşmüş aşamasıdır (Ercan ve diğerleri, 2019).

Ailelerin tepkileri yetersizliğin türünden çok yetersizliğin derecesine göre farklılık göstermektedir (Aral ve Gürsoy, 2012). Ailelerin birçoğu evrelerin en sonuncusu olan kabul evresine ulaşamamaktadır (Uğuz ve diğerleri, 2004). Bazı aileler reddetme aşamasında takılı kalmakta ve çocuğunun normale döneceğini düşünmektedir. Fakat bazı ailelerin de bu durumla daha kolay baş edebildikleri görülmüştür (Akça ve Özyürek, 2019). Ailelerin özel gereksinimli çocuğunu kabul etme süreci ne kadar uzun olursa, aile ve çocuk üzerinde psikolojik ve sosyal etkileri de o kadar fazla olmaktadır (Ataman, 2011). Bu evredeki duygu durumlarının belirli zamanı geçirmeden yaşanması özel gereksinimli çocuğun gelişimini ve ailenin psikolojik durumunu önemli derecede etkilemektedir (Howard ve diğerleri, 2011). Bu süreçte uzmanlardan yardım almak, konuşmak ve paylaşmak süreci daha da kolaylaştırabilir.

3. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar

Aile birbirine biyolojik ve psikolojik olarak bağlı, birbirleriyle geçmiş, duygusal ve ekonomik bağları olan; birbirlerini aynı ev ortamının birer üyesi olarak kabul eden bireylerdir (Gladding, 2015). Ailede bir bireyin başına gelen bir durum diğer bireyleri de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Tipik gelişim gösteren bir çocuk beklerken, beklentilerinin dışında özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi, ailelerde üzüntü, kabullenememe, inkâr, depresyon, büyük bir şok gibi birçok olumsuz duyguların yaşanmasına ve ailelerin gelecek planlarını değiştirmektedir (Kaçan Softa ve diğerleri, 2016). Farklılıklarla dünyaya gelen çocuğa ve onun gereksinimlerini karşılamak aileler açısından oldukça zor bir süreç olacaktır. Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler, fiziksel, sosyal ve duygusal yönden etkilenip, birden fazla sorunlar yaşayabilir (Aktaş,

2010). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin; çocuklarının bakımı, tedavisi ve eğitimleri gibi birçok ihtiyaçlarının karşılanmasında ailelerin yaşadıkları zorluklar ailede önemli problemler yaratabilir (Özşenol ve diğerleri, 2022).

Özel gereksinimli çocuğa sahip olmanın anne baba rollerinde, ailenin özel hayatlarında, sosyal çevrelerinde, iş hayatlarında, diğer çocuklarıyla olan iletişimlerinde, ailenin yapısında ve işleyişinde, maddi ve manevi durumlarda büyük değişiklikler meydana gelmektedir (Özmen ve Çetinkaya, 2012). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin, kronik strese maruz kaldıklarını, eşler ve diğer çocuklar arasında iletişim yaşadıklarını, özel gereksinimli çocuğun bakımı için daha çok vakit ve daha çok finansal kaynak ayırmak zorunda kalabilirler (Gülşen ve Göközer, 2009). Yaşanan ekonomik sorunlar, ailelerin özel gereksinimli çocuğunun bakımı ve eğitimi hakkında yetersiz bilgi ve tecrübelerinin olması, aile üyelerinin değişen rolleri, artan sorumlulukları, evlilikte anne baba arasında meydana gelen gerginlikler, sosyal aktivitelere yeterince vakit ayıramama, çevrenin özel gereksinimli çocuğa karşı tutumu gibi birçok değişkenler ailelerin yaşadığı sorunlar arasında sıralanmaktadır (Köksal, 2011).

Çocuğun özel gereksinimli olduğu durumda bakım verenlerin genellikle anneler olduğu bilinmektedir (Sönmez ve diğerleri, 2018). Özel gereksinimli çocuğu olan aileler arasında annelerin babalara göre daha fazla stres yaşadığı çeşitli araştırmalar tarafından da desteklenmektedir (Toy ve Kesici, 2020). Toplumsal yapı düşünüldüğünde bu sonuç öngörülebilir bir durumdur. Zorlu ve soluklu olan bu süreçte özel gereksinimli çocukla birinci derecede ilgilenen annelerde anksiyete ve tükenmişlik duygusu ortaya çıkmaktadır (Uğuz ve diğerleri, 2004). Annelerin özel gereksinimli çocuklarına daha fazla zaman harcadıkları ve annelerin bakım yükününün daha fazla olduğu bilinmektedir. Özel gereksinimli çocuğun bakım zorluğunun, depresyonu tetiklediği görülmektedir (Gowen ve diğerleri, 1989).

B. Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılık kavramı İngilizce 'de "*resilience*" olarak ifade edilmektedir. Latince 'de *resilliere*'den gelmekte olan bu kavram anlam olarak; yayın gerildikten sonra geri dönmesi gibi bir başka deyişle de geri yaylanarak

eski haline dönmesi anlamına gelmektedir. (Eroğlu ve diğerleri, 2015). Kelimenin kökeninden de anlaşılacağı gibi, psikolojik dayanıklılık bireylerin karşılaştığı zor durum ve olaylar karşısında gerildikten sonra yeniden yaylanma özelliği göstererek eski yaşamına geri dönmeleri şeklinde ifade edilmektedir (Basım ve Çetin, 2011). Psikolojik dayanıklılığa sahip bireylerin eski haline dönmekten de öteye eski haline göre daha iyi şekilde gelmeleri mümkün olabilmektedir (Çam ve Büyükbayram, 2017). Bu kavram hem fiziksel hem de ruhsal esneklik ve dayanıklılık anlamına gelmektedir. Psikolojik dayanıklılık, bireylerin hayatlarında karşılaştıkları birçok zorluklar ve bu zorluklar karşısında toparlanabilme veya bunları değiştirebilme yeteneği olarak ifade edilebilir (Akdoğan ve Yalçın, 2018). Bireylerin hayatında yaşadığı olumsuzluklara uyum sağlayabilmesi ve bu durumlardan en az zararlı çıkmasıdır (Block ve Kremen, 1996).

Psikolojik dayanıklılık, bireylerin stresli ve zorlayıcı olaylar karşısında ruh sağlığını koruyabilmesini ifade eder (Block ve Kremen, 1996). Stresli ve zorlayıcı olaylar karşısında bireylerde çeşitli hastalıklar meydana çıkabilir (Malkoç ve Yalçın, 2015). Bireylerdeki stres arttığında, birçok sağlık semptomlarını da tetiklemektedir. Örneğin, stresi artan bireyler daha çok kaygılanabilir, vücudunun çeşitli bölgelerinde ağrı-sızı hissedebilir, öfke nöbetleri geçirebilir (Kavi ve Karakale, 2018). Bireylerin psikolojik dayanıklılığa sahip olması için genetik faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir (Karacaoğlu ve Köktaş, 2016). Aile geçmişinde stres, kaygı bozukluğu, depresyon, travma vb. durumları olan bireylerin zorlu yaşam sonrası benzer biçimde psikolojik zorluklar yaşama olasılığı daha yüksektir (Akbaş ve Kahraman, 2020).

Psikolojik dayanıklılık, birbiriyle ilişkili bir şekilde işleyen üç alt boyuttan oluşur. Bu boyutlar; kontrol, bağlanma ve meydan okuma şeklinde ele alınmaktadır (Çetin ve diğerleri, 2015). Psikolojik dayanıklılığın *bağlanma alt boyutu*; bireylerin ailesine, arkadaşlarına ve inançlarına bağlanması hayatın her anında ortaya çıkmakta ve bunlar bireylerin zorluklar ile mücadelesinde bireylere yardımcı olmaktadır (Kavi ve Karakale, 2018). *Kontrol alt boyutu*; bireylerin hayatlarında başlarına gelen zorlu yaşamlarına rağmen güçsüz ve çaresiz hissetmek yerine yaşamlarında kontrol sahibi olabileceklerine inanmaları ve seçim yapabilme becerileri ile birlikte bu yönde davranışlar sergilemesini içerir

(Kayacı ve Özbay, 2016). *Meydan okuma alt boyutu*, bireylerin yeni deneyimlere açık olabilmesine, bireylerin kendilerine güvenmesine ve değişimlerine olan inançlarını ifade etmektedir. Ayrıca diğer bireylerle bağlantıya geçerek çevresiyle etkileşim halinde olmasını, yaşamda etkin olmayı ve farklı tecrübelerden öğrenmeyi içermektedir (Kamya, 2000; Kobasa, 1982).

1. Psikolojik Dayanıklılığı Etkileyen Faktörler

Psikolojik dayanıklılık, olumsuz koşullara, kriz durumlarına uyum sağlayan, bu durum ve koşulları olumlu duruma çeviren bireyleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Ülker Tümlü ve Receptoğlu, 2013). Psikolojik dayanıklılık, dış etkenlere maruz kalabilmekte ve bunun sonucunda da etkilenmektedir. Psikolojik dayanıklılığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve bunlara göre de tutum ve davranışların oluşturulması gerekmektedir (Cevizci ve Müezzini, 2019). Çevrenin bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri; tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinden daha düşüktür (Altuğ ve diğerleri, 2006). Altuğ (2006) ' a göre ailelerin %54,5'nin gelecek kaygısı yaşadığı saptanmıştır. Psikolojik dayanıklılığı etkileyen faktörler şunlardır;

- Risk Faktörleri
- Koruyucu Faktörler
- Çevresel Faktörler (Çam ve Büyükbayram, 2017).

2. Risk Faktörleri

Risk faktörleri ortaya çıkabilecek olumsuz durumların artmasını ifade eder. Bazı risk faktörleri olumsuz sonuçların nedeni olurken, bazı risk faktörleri olumsuz sonuçlar ile yalnızca ilişki göstermektedir. Çocukluk veya ergenlik dönemlerinde risk durumlarıyla karşılaşmak daha sonraki gelişim dönemlerinde aksamalara yol açmaktadır (Werner, 1989). Hayatta yaşanabilecek olumsuz yaşantılar ve başa gelebilecek büyük felaketler, bireylerin psikolojik olarak sağlıklı bir yaşam sürmesinde ve psikolojik dayanıklılık göstermesinde risk faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Garnezy, 1987). Risk faktörleri; genetik, biyolojik, sosyokültürel ve demografik koşulları veya özellikleri içermektedir

(Gizir, 2007). Yapılan çalışmalarda risk faktörüne birden fazla alt durumlarının etkili olduğu tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

a. Bireysel Risk Faktörleri:

- Erken doğum
- Olumsuz hayat olayları
- Kronik rahatsızlıklar

b. Ailesel Risk Faktörleri:

- Anne-babaların hastalığı
- Anne-babanın boşanması, ölümü
- Erken yaşta anne olma

c. Çevresel Risk Faktörleri:

- Ekonomik sorunlar
- Çocuk ihmal ve istismarı
- Toplumsal travmalar (doğal afetler, savaşlar, hastalıklar)
- Evsizlik (Kararımak, 2006).

3. Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktörler, yaşanan olumsuz tecrübelerine karşın bireylerin yapıcı tepki vermesini kolaylaştıran faktörlerdir. Koruyucu faktörler kavramı, risk ya da zorlukların etkisini azaltan veya ortadan kaldıran, bireylerin yeteneklerini geliştiren durum olarak tanımlamaktadır (Masten ve Coastworth, 1998). Koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin iki zıt kutup olduğunu savunan ve psikolojik dayanıklılık artarken, stresin de azaldığını tartışmaktadır (Masten ve Coastworth, 1998). Koruyucu faktörler, bireysel özellikler, ailesel ve çevresel faktörler veya bu boyutların etkileşiminden kaynaklanan durumları içermektedir. Koruyucu faktörlerin stresli durumlarda mücadele etmede oldukça etkilidir. Bu faktör şu şekilde açıklanmaktadır:

a. Bireysel Koruyucu Faktörler:

- Zekâ, yaş, cinsiyet

- Olumlu mizaç
- İç kontrol odağı
- Öz yeterlilik ve benlik saygısı
- Kendini kabul
- Özerklik
- Etkili problem çözme becerileri
- Gelecek için olumlu beklentiler (Gizir, 2007).

b. Sosyal Koruyucu Faktörler:

- Aile dışındaki kişi/kişilerle olumlu ve sıcak ilişki kurması
- Sosyal çevrede yer alma
- Akran- arkadaş desteği (Masten ve Coastworth, 1998).

c. Ailesel Koruyucu Faktörler:

- Çocuk ve anne-baba arasında bağlılık olması
- Pozitif aile yaşantının olması
- Eğitim düzeyi yüksek anne-babanın olması (Lewis, 2000).

4. Psikolojik Dayanıklılığı Olan Bireylerin Özellikleri

Psikolojik dayanıklılık, zor yaşam olaylarının ardından bireylerin bu yaşama uyum sağlamasına yardımcı olmasıdır. Psikolojik dayanıklılık, bireylerin karşılaştıkları bu zor durumlar karşısında başarılı bir biçimde baş edebilmeleri için ruhsal bir destektir (Kaya ve Yağan, 2022). Psikolojik dayanıklılığı sağlam bireylerin, çevresindeki bireyleri etkileme kapasiteleriyle olumsuz ve üzücü olaylardan avantaj elde etme gücüne ve dayanıklılığa sahip olabilmektedirler (Soysal, 2016).

Psikolojik dayanıklılığı olan bireylerin, benlik saygılarının ve öz güvenlerinin yüksek olduğu, bireylerin daha az kaygılı oldukları bilinmektedir. Ayrıca Rutter (1985), öz güveni yüksek olan bireylerin daha başarılı bir biçimde başa çıkma yöntemleri geliştirdiklerini ifade etmektedir. Psikolojik dayanıklılığı olan bireyler, hayatlarını sorgulayarak yaşamayı tercih ederler (Soysal, 2016).

Psikolojik dayanıklılığı olan bireyler, çevresiyle iletişim halinde olarak yeni düşünce ve yeni yaşantılara açık bir tutumları oldukları söylenebilir. Bu beceriler aracılığıyla bu bireylerin daha fazla sosyal destek kaynaklarına yöneldikleri söylenebilir. Kobasa (1982), stresli yaşam koşulları sonucunda sağlık üzerindeki olumsuz etkileri en az seviyeye indiren bazı psikolojik özelliklerin olduğunu, psikolojik olarak dayanıklılık gösteren bu bireylerin diğer bireylere göre hastalık sıklığının daha az olduğunu ve iyileşme sürecinin de daha iyi olduğunu gözlemlenmiştir.

Psikolojik dayanıklılığı olan bireylerin hayatındaki yaşadığı olumsuz olayları değiştirebileceklerine olan inançları ve bu olayların üstesinden gelebileceklerine dair iyimser bir yaklaşım göstererek kendilerine olan güvenlerini arttırmaları. Bu bireyler, stresli durumları kendi yaşamları için fırsata dönüştürebilirler ve dirençlerini kaybetmezler.

Bireylerin kişilik özellikleri ile çevresel özelliklerinin de psikolojik dayanıklılık üzerinde etkisi olduğu belirtilmektedir. Bireyler, belli bir düzeyde psikolojik dayanıklılığa sahip olarak dünyaya gelseler bile yaşadıkları çevresel şartlara ve hayatta karşılaştıkları olay ve durumlara göre dayanıklılıkları değişmektedir (McEwen, 2011). Psikolojik anlamda dayanıklı olmak bireylerin; değerlerine, tutum ve becerilerine, inançlarına, eğitim seviyelerine, sahip oldukları mizaca ve bireylerin yaşadığı sosyo-kültürel çevresi gibi birçok bireysel ve çevresel faktörlere bağlıdır (Çam ve Öztürk, 2017). Psikolojik dayanıklılık ile ilişkilendirilen birçok kişilik özellikleri bulunmaktadır. Öz-saygı (Dumont ve Provost, 1999), umut ve öğrenilmiş iyimserlik (Seligman, 1990), iyimserlik (Kumpfer, 1999), yaşam doyumu (Fredrickson ve diğerleri, 2003) ve olumlu duygusallık (Tugade ve Fredrickson, 2004) psikolojik dayanıklılıkla ilişkili olan bazı kişilik özellikleri literatürde öne çıkmaktadır. Ayrıca Rutter (1985), öz güveni yüksek bireylerin olumsuz durumlar karşısında daha başarılı başa çıkma yöntemleri geliştirdiklerini söylemektedir. Psikolojik dayanıklılığı olan bireylerin olumsuz durumlar karşısında alternatif bakış açılarına sahip oldukları görülmektedir (Kararımak, 2006). Bu bireylerin genel olarak problem çözme becerilerinin ve sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu, hayatlarında daha iyimser oldukları ve hayat amaçlarının farkında oldukları bilinmektedir (Penick ve Jepsen, 1992; Rutter, 1989). Werner (1996), psikolojik dayanıklılığı olan

bireylerin, arkadaşlık ilişkilerini kurmada ve bu kurdukları arkadaşlık ilişkilerini de senelerce sürdürdüklerini ifade etmiştir.

C. Anne Baba Tutumları

Tutum, deneyim ve yaşantılar sonucu ortaya çıkan, ilgili olduğu durumlara karşı bireylerin davranışları üzerinde yönlendirici veya dinamik etkiye sahip ruhsal ve sinirsel yönden hazır olma durumudur (Özyürek ve Begde, 2016). Çocukların kişiliklerinin geliştiği, davranışlarının şekillendiği en temel ortamı ailedir (Kompirovic ve diğerleri, 2020). İlk etkileşimin başladığı yer olan aile, çocuklar için büyük bir öneme sahiptir (Yavuzer ve diğerleri, 2011). Bu etkileşim sürecinde, çocukların dahil olacağı karşılıklı iletişimden bahsedilmesi için anne babaların sağlıklı bir çocuk yetiştirme tutumuna sahip olmaları gerekmektedir (Karabulut Demir ve Şendil, 2008). Anne babaların çocuklara karşı davranışları, tutumları çocuklarla üzerinde hayat boyu kalıcı izler bırakmaktadır. Anne baba tutumları, çocuklara yönelik sergilenen davranışlar ve bu davranışların sonucunda ortaya çıkan duygusal ikliminin bütünü olarak ifade edilmiştir (Darling ve Steinberg, 1993). Anne babaların, çocuklarına karşı tutumları ve davranışlarında farklılık gösterdikleri ve bu durumun sonucunda da farklı anne baba tutumlarının ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmiştir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999).

Çocuklar, kendilerini ifade etmeyi, toplumda kendi kendini yöneten bir birey olmayı ilk olarak ailesinden öğrenir (Demirli ve Kendir, 2016). Aile ortamı, çocuklar açısından çok önemli ve özeldir. Çocukların ilk tecrübelerine anne babalar eşlik etmektedir. Çocukların gelişimleri, kişilikleri ve davranışları üzerinde anne babaların, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkisi bulunmaktadır (Uzunay, 2013). Özellikle de anne baba tutumlarının, çocukların kişiliklerinin gelişiminde temel rol oynadığı bilinmektedir (Temel ve Türkoğlu, 2019).

Maccoby ve Martin (1983) anne baba tutumlarını belirleyen iki temel unsur olduğunu ifade etmiştir. Bunlardan birincisinin anne babaların çocuklarının ihtiyaçlarına cevap verme derecesi, ikincisinin ise anne babaların çocuklara yönelik istekleri, beklentileri ya da kontrolleridir. Anne babaların tavır ve davranışları çocukların belli durumlarda göstermiş oldukları davranışa karşı sergilenirken; anne baba tutumları, çocukların farklı durumlarına karşı gösterilen tavır olarak ifade edilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Anne baba

yetiştirme tutumlarına ilişkin yazılan literatür çalışmaları incelendiğinde dört tip anne baba yetiştirme tutumlarından bahsetmek mümkündür. Bunlar; demokratik anne baba tutumu, baskıcı (otoriter) anne baba tutumu, dengesiz ve tutarsız anne baba tutumu, aşırı koruyucu anne baba tutumu olarak sıralanmaktadır (Karabulut Demir ve Şendil 2008).

1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik tutumu benimseyen anne babalar, çocuklarına hoşgörölü yaklaşan, onlara güvenli bir yaşam alanı sunan ve destekleyici tutumlar sergilemektedir. Bu tutumda anne babalar çocuklarının fikirlerini ifade etmelerine özen gösterirler (Kaya ve Gündüz, 2019). Anne babalar çocuklarını sabırlı ve duyarlı bir biçimde dinleyerek çocuklarıyla kurdukları iletişimlerin sağlıklı olmasını sağlarlar. Anne babalar çocuklarını her konuda destekler ve onlara güvendiklerinin hissettirler (Yavuzer, 2011). Anne babalar çocuklarının sağlıklı bir ortamda büyümesi için gerekli özeni gösterirler. Çocuklar istek ve ihtiyaçlarını ailesine tereddüt etmeden söyleyebilmektedir. Bu tutumu sergileyen anne babalar çocuklarına karşı koşulsuz sevgi ve koşulsuz saygı sunmaktadırlar (Konal Ulusoy, 2022).

Baumrind (1966) demokratik tutumu benimseyen anne babaların, çocuklarına kendi bakış açılarını gösterirken kişisel ilgilerine ve tercihlerine saygı gösterdiğini belirtmiştir. Demokratik anne babalar çocukları bağımsız olmaya teşvik etmekle beraber eylemlerine de sınırlar çizmeyi sağlamaktadırlar. Çocukları desteklerken çizilen bu sınırlar önemlidir. Bu kapsamda çocuklara sorumluluk vermek, ihtiyaç hallerinde onların destekçisi olmak çocukların potansiyellerinin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır (Deniz ve diğerleri, 2018). Bu tutumu benimseyen anne babaların çocukları, kendi başlarına bir birey olarak değerlendirilir ve herhangi bir konuda karar alınırken çocuklarla beraber fikir alışverişi yapılmaktadır (Başal ve diğerleri, 2014).

2. Baskıcı (Otoriter) Anne Baba Tutumu

Otoriter anne baba tutumunu benimseyen anne babalar, disiplin ve uyumu, sevgi ve sıcaklığa göre daha fazla önemserler ve çocuklarına karşı kontrol edici ve talepkâr davranışlar sergilemektedirler (Kompirovic ve diğerleri, 2020). Otoriter anne baba tutumunu benimseyen anne babalar çocukların kendilerinin

belirledikleri kurallara uygun davranmalarını ve çocuklarını denetlemeyi amaç edinmektedirler. Otoriter anne baba tutumunda çocukların itaati ön plana çıkmaktadır, çocuklar kurallara uymadığı anda ceza alacağını bilmektedir (Eker ve Türk, 2021). Otoriter anne baba tutumunu benimseyen anne babalar çocuklarını sürekli denetleyerek onların kendilerine olan güvenini yok sayarak çocuklarının kişiliğini hiçe saymaktadırlar (Yıldız ve Erci, 2011). Bu ailede yetişen çocukların duygu ve düşünceleri dikkate alınmaz, çocuklar kurallara karşı gelmeden itaat etmek zorundadırlar. Aksi taktirde kurallara uyulmadığı durumlarda fiziksel veya sözlü şiddet kullanılmaktadır (Parlar ve Özbuk, 2018). Bunun sonucunda da kendi kararlarını alamayan, özgüveni düşük, mutsuz çocuklar yetişir. Bu tutumda anne babalar çocuklarına sevgilerini ve ilgilerini göstermezler. Anne babalar çocuklar hakkında alınacak kararlarda çocuklarla fikir alışverişine gitmeden kararları kendileri alırlar. Bu durum, çocukların eleştirebilme, sorgulayabilme yetkilerini sınırlandırmış olur (Yavuzer, 2018).

Otoriter tutumu benimseyen anne babalar tarafından çocuklarına uygulanan katı disiplin anlayışı çocuklar üzerinde iki farklı sonuç doğurabilmektedir. Bunlardan biri, çocuklardan bazılarının ezilip batırılmasına, boyun eğmelerine sebep olurken bazılarının ise saldırganlaşmasına ve kontrolsüzlük belirtileri göstermesine sebep olabilir (Özen Altınkaynak ve Akman, 2019). Bu tutumu benimseyen anne babalar, sevgilerini gösterirken yalnızca istenilen davranışları arttırmak için kullanırlar (Temel ve Türkoğlu, 2019). Çocuklarına anne babaların istedikleri gibi davranırlarsa sevgilerini gösterirler. Fiziksel ve duygusal olarak cezalandırılan bu çocuklarda kişilik gelişimin olumsuz yönde etkilenmesi ve dıştan yönetilen bağımlı bir kişilin ortaya çıkma ihtimali mümkün olmaktadır (Eisenberg ve diğerleri, 2005)

3. Tutarsız Anne Baba Tutumu

Tutarsız anne baba tutumunu benimseyen anne babalar, bazı olaylar karşısında aşırı tepkiler verirken bazı olayları hiç önemsemezler ve tepki vermezler (Yıldız ve Erci, 2011). Bu tutumda görüş ayrılığı olabileceği gibi davranışlarda da tutarsızlıklar olabilmektedir. Tutarsız anne baba tutumunu benimseyen anne babalar, çocuklar ile ilgili kararlar alınırken fikir ayrılıkları yaşayabilirler ve kendi aralarında da problemleri çözüme kavuşturamazlar

(Yılmaz Bolat, 2018). Çocuklar hangi davranışın istenen hangi davranışın istenmeyen davranış olduğunu anlayamazlar çünkü bu durum anne babaların ruhsal durumlarına göre değişmektedir (Sak ve diğerleri, 2015). Birinin olumlu diğer birinin olumsuz demesi de çocukların istenilen davranışı bulmasını zorlaştırmaktadır. Anne babalar çocuk yetiştirme konusunda sağlıklı bir anlayışta olamazlar. Sürekli tutarsız davranışlar çocukların davranışlarını da olumsuz etkiler ve çocuklar kendi hayatlarında nasıl davranması gerektiği konusunda karar veremezler (Yavuzer ve diğerleri, 2011).

Bu tutum içinde olan anne babaların çocukları sağlıklı kişilik gelişimleri gösteremezler. İlgi, saygı ve şefkat görmeyen çocuklar davranışlarını düzene sokmakta zorlanırlar. Anne babaları tarafından sevilmeyen, değer görmeyen çocuklar sağlıklı kişilik gelişimi gösteremezler (Yılmaz, 2007). Anne babaların birbirlerini çocuklarını yetiştirme konularında sürekli eleştirmeleri, anlaşmazlık yaşamaları ve tartışmaları çocuklar üzerinde yıkıcı bir etki yaratmaktadır. Ev ortamında yaşanan gerilimler, huzursuzluklar, tartışmalar çocukların duygusal-sosyal gelişim ve davranışlarında sorunlar çıkartmaktadır. (Yavuzer ve diğerleri, 2011).

4. Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu

Aşırı koruyucu anne baba tutumunu benimseyen anne babalar, gerektiğinden daha çok kontrolcü olup gösterilmesi gereken özenden daha fazlasını göstermektedirler. Çocuklarının zarar görmemesi için alınacak her karar anne babalar tarafından alınmaktadır (Demiriz ve Öğretir, 2007). Çocukların istekleri hep ilk sıradadır ve anne babalar sürekli çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için gayret gösterirler (Mutlu Onuk ve Tekin, 2018). Çocuklar kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda dahi olsa, anne babalar buna izin vermez ve kendileri ihtiyaçlarını karşılarlar. Anne babalar, çocukların büyüüklerini kabullenmeyip yemeklerini yedirirler, kendi yataklarında uyuturlar ve çocuklarının ödevlerini dahi yaparlar (Temel ve Türkoğlu, 2019). Sokağa çıkıp oyun oynamalarına ve diğer çocuklarla iletişim kurmalarına izin vermezler. Çocuklar davranış konusunda gelişim dönemlerinde kısıtlandığı zaman bu davranışları ileriki yıllarda kazanmakta zorlanırlar (Sak ve diğerleri, 2015).

Aşırı koruyucu tutumla büyüyen çocuklarda zamanla anne babaya bağımlılık görülür. İlerideki yaşlarda bu bağımlılık, çocukların öz güvensiz olmalarına ve kendilerini ifade edememelerine sebep olur (Sümer ve diğerleri, 2010). Çocuklar, hayatları boyunca birilerine bağımlı olma ihtiyacı hissederler ve kişilik gelişimlerinde problemler ortaya çıkar (Yavuzer, 2008).

D. İlgili Araştırmalar

Özer (2013) tarafından yapılan araştırmada bireylerin psikolojik sağlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmaya Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde eğitim gören 766 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; demokratik anne baba tutum algısı olan öğrencilerin psikolojik sağlık puan ortalamalarının manidar düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin duygusal zekâ özellikleriyle psikolojik sağlık puanlarının manidar düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Eroğlu, Özcan ve Peker (2015) tarafından yapılan araştırmada annelerin psikolojik sağlıkları ile iyilik hali ve mutluluk düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya özel gereksinimli çocuğa sahip 86 anne ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 86 anne olmak üzere toplam 172 anne ile yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, özel gereksinimli çocuğa annelerin psikolojik sağlık, mutluluk ve iyilik hali puanlarının, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin psikolojik sağlık, mutluluk ve iyilik hali puanlarından daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Sak ve diğerleri (2015) tarafından yapılan araştırmada 4-6 yaş aralığında çocuğu olan anne babaların ebeveynlik tutumları incelenmiştir. Araştırmada, 258 anne-baba Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) uygulanmış, sonrasında bu anne-babalardan 20'si ile görüşmeler yapılmıştır. Anne- babaların çoğunun, kendi anne-babalık tutumu hakkında bir farkındalık sahip olduğu ve sahip oldukları tutumları açıklarken alan yazına paralel ifadeler kullandıkları belirlenmiştir. Anne- babalar sahip oldukları anne-babalık tutumlarını etkileyen olarak en çok yetiştirilme tarzlarını ve psikolojik durumlarını ifade etmişlerdir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) tarafından yapılan bu araştırmada ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, 2-6 yaş arası çocuğu olan 462 anne ve baba katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, cinsiyet, çalışma durumu, aylık gelir, çocuk sayısı ve eğitim durumu değişkenleri

açısından ebeveyn tutumları arasında anlamlı farklılaşma bulunurken; yaş, sürekli hastalık ve aile tipi değişkenlerine göre ebeveyn tutumlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Şen Ün ve Macaroğlu Akgün (2022) tarafından yapılan bu araştırmada, özel gereksinimli çocuk annelerinin baş etme yöntemleri ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 303 anne katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; özel eğitim gereksinimli çocuk annelerinin başa çıkma becerileri ile psikolojik dayanıklılıkları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Özyürek (2022) tarafından yapılan bu araştırmada, engelli çocuğa sahip anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya, okul öncesi engelli çocuğu olan 147 ve ilkökul dönemi engelli çocuğu olan 157 anne- baba katılmıştır. Annelerden hem kendileri hem de eşleriyle ilgili bilgiler edinilmiştir ve toplam 304 veri değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; anneler daha hoşgörülü iken babaların daha baskısı ve otoriter tutuma sahip oldukları, anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Annelerin demokratik tutumlarını etkileyen en önemli değişkenin aile yapısı, babaların demokratik tutumlarını etkileyen en önemli değişkenin çocuk sayısı ve annenin öğrenim düzeyi olduğu belirlenmiştir. Anne- babaların çocuklarına yönelik baskıcı ve otoriter tutumlarını etkileyen en önemli değişkenin babanın öğrenim düzeyi ve mesleği olduğu belirlenmiştir. Babaların aşırı hoşgörü tutumlarının ise annelerin çalışıp çalışması ve çocuk sayısından etkilendiği belirlenmiştir.

Söylev ve Kapucu Öztürk (2022) tarafından yapılan bu araştırma, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin psikolojik sağlamlığı ile maneviyat düzeyinin çeşitli değişkenlere göre ilişkisini incelemektedir. Araştırmaya Kütahya ilinde yaşayan tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen özel gereksinimli çocuğu bulunan 360 gönüllü anne-baba katılmıştır. Araştırmada, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin psikolojik sağlamlık ile maneviyat ilişkisi arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyo demografik değişkenlere göre de maneviyat ve psikolojik sağlamlık düzeylerinde farklılaşmalar ve anlamlı ilişkilere ulaşılmıştır.

Atalan ve Topçu Kabasakal (2023) tarafından yapılan bu araştırma, özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin psikolojik yardım alma tutumlarının psikolojik sağlamlık ve eş desteği ile ilişkisinin incelenmesidir. Araştırmaya özel gereksinimli çocuk sahibi 223 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarında, özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin psikolojik yardım almaya ilişkin tutumları arttıkça psikolojik sağlamlık düzeylerinin arttığı, algıladıkları eş destek düzeylerindeyse düşme olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

III. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine dair bilgiler yer almaktadır. Araştırma grubu, araştırmanın modeli, araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları, araştırma süreci, verilerin işleme ve analizi bu bölümde açıklanmaktadır.

A. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” ve “Anne-Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş)” değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu sebeple araştırma modeli olarak ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. İlişkisel araştırma modeli, iki veya daha fazla değişken arasında bir ilişkinin olup olmadığını; eğer değişkenler arasında anlamlı ilişki varsa bunun ne derecede ve hangi düzeyde ilişki olduğunu anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. (Karasar, 2020).

B. Çalışma Grubu

Araştırmada verilerin toplanması aşaması, Ümraniye ilçesinde yaşayan 4-12 yaş çocuğu olan anne babalarla gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları gönüllü olan katılımcılara uygulanmıştır. Araştırmaya 168 anne, 49 baba olmak üzere toplam 217 anne baba katılmıştır. Araştırmaya katılan 106 anne baba özel gereksinimli çocuğa sahipken 111 anne baba da tipik gelişim gösteren çocuğa sahiptir.

Araştırma örnekleme, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2008) “kolay ulaşılabilir durum örnekleme” olarak da adlandırılır. Bu örnekleme türü, araştırma yapılacak birey ya da grupların araştırma sürecine dahil edilmesinin daha kolay ya da bunlara erişilmesinin daha kolay olmasıyla ilişkilidir.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Özellikler		Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aile		Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aile	
		n	%	n	%
Yaş	25-34	48	45,28	46	41,44
	35-+	58	54,72	65	58,56
Medeni durum	Evli	102	96,23	101	90,99
	Boşanmış	4	3,77	10	9,01
Cinsiyet	Kadın	76	71,70	92	82,88
	Erkek	30	28,30	19	17,12
Eğitim	İlköğretim Mezunu	35	33,02	10	9,01
	Lise Mezunu	49	46,23	37	33,33
	Lisans- Yüksek Lisans	22	20,75	64	57,66
Çalışma	Evet	47	44,34	67	60,36
	Hayır	59	55,66	44	39,64
Gelir	Gelir giderden az	31	29,25	26	23,42
	Gelir giderden eşit veya Fazla	75	70,75	85	76,58
Çocuk sayısı	1 Çocuk	17	16,04	50	45,05
	2 Çocuk	63	59,43	46	41,44
	3-+ Çocuk	26	24,53	15	13,51
Tanı	Serebral Palsi	24	22,64	0	,00
	Zihinsel Yetersizlik	21	19,81	0	,00
	Down Sendromu	16	15,09	0	,00
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	42,45	0	,00
Psikolojik destek alıyor musunuz?	Evet	11	10,38	4	3,60
	Hayır	95	89,62	107	96,40

Çizelge 1 incelendiğinde araştırmaya toplam 217 anne baba katılmıştır. Araştırmaya katılan 106 anne baba özel gereksinimli çocuğa sahipken 111 anne baba da tipik gelişim gösteren çocuğa sahip anne babalardır. Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %45,28'i 25-34 yaş aralığında, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %41,44'ü 25-34 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %96,23'ü evli, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %90,99'u evlidir. Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %71,70'i anne, %28,30'u baba, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %82,88'i anne, %17,12'si babadır. Araştırmaya katılan anne katılım oranının baba katılım oranından daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %33,02'si ilköğretim mezunu, %46,23'ü lise mezunu, %20,75'i lisans- yüksek

lisans mezunu tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %9,01'i ilköğretim mezunu, %33,33'ü lise mezunu, gereksinimli çocuğu olanların, %57,66'sı lisans- yüksek lisans mezunudur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin lise, lisans-yüksek lisans eğitim düzeyinin, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin lise, lisans-yüksek lisans düzeyine göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %44,34'ü çalışan, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %60,36'sı çalışan ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %55,66'sının çalışmayan, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %39,64'nün çalışmayan olduğu görülmektedir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin çalışan oranı yüksek iken özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çalışmayan oranının yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %29,25'inin geliri giderlerinden az, %70,75'nin gelir gider eşit veya fazla, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %23,42'sinin geliri giderlerinden az, %76,58'nin ise gelir gider eşit veya fazladır. Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %16,04'ünün bir çocuğu olduğu, %59,43'ünün iki çocuğu olduğu, %24,53'ünün üç çocuğu olduğu, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %45,05'inin bir çocuğu olduğu %41,44'ünün iki çocuğu olduğu, %13,51'in üç çocuğu olduğu gözlemlenmiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre birden fazla çocuk sahibi olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının %22,64'ü Serebral Palsi, %19,81'i Zihinsel Yetersizlik, %15,06'sı Down Sendromu, %42,45'ine Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı konulmuştur. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin en fazla belirttiği tanı grubu Otizm Spektrum Bozukluğu 'dur. Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %10,38'i psikoloji destek alıyor, tipik gelişim gösteren çocuğu sahip ailelerin %3,60'ı psikolojik destek alıyor. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik destek alma oranının tipik gelişim gösteren çocuğu sahip ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

C. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri ile ilgili veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından “Demografik Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Araştırmada katılımcıların psikolojik dayanıklılıklarını ölçmek amacıyla “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” ve katılımcıların anne baba tutumlarını ölçmek amacı ile de “ Anne-Baba Tutum Ölçeği (4-12 Yaş)” uygulanmıştır.

Özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip anne babalara anket uygulanmadan önce gerekli bilgiler verilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler çevrimiçi anket yöntemiyle Google Forms aracılığıyla online olarak toplanmıştır.

1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu, araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özellikleriyle ilgili bilgileri toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anne babanın; yaşları, çocuk sayısı, eğitim durumları, psikolojik destek alıp almadıklarını içeren sosyodemografik bilgilere ulaşmak amacıyla hazırlanan 9 sorudan oluşan demografik bilgi formudur.

2. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, 2003 yılında Friborg ve arkadaşları tarafından beş boyutlu olarak 5’li likert tipinde 33 maddelik oluşturulup olup daha sonraki çalışmalarda ise altı boyut olarak geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması ve geçerliliği Basım ve Çetin (2011) tarafından yapılmıştır. Geçerlilik için yapılan doğrulayıcı faktör analiz sonucu tüm faktörler için totalde %572’lik varyans bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.89 olup iç tutarlılık değerleri ‘Kendilik Algısı’ için 0.80, ‘Gelecek Kaygısı’ için 0.75, ‘Sosyal Yeterlilik’ için 0.82, ‘Aile Uyumu’ için 0.86, ‘Sosyal Kaynaklar’ için 0.84 ve ‘Yapısal Stil’ için 0.76 olarak bulunmuştur (Basım ve Çetin, 2011).

3. Anne Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş)

Anne Baba Tutum Ölçekleri, Gülay Ogelman ve Özyürek (2021) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek ‘İstendik Anne-Baba Tutumları’ ve ‘İstenmedik Anne

Baba Tutumları' olarak tek boyutlu iki ölçekten oluşmaktadır. Bu iki ölçek 5'li likert tipinde olup 'Hiçbir Zaman' (1 puan)- 'Her Zaman' (5 puan) aralığında puanlanmaktadır. 'İstendik Anne Baba Tutumları Ölçeği' 14 maddeden, 'İstenmedik Anne-Baba Tutumları Ölçeği' 13 maddeden oluşmaktadır. İstendik Anne Baba Tutumları Ölçeği puanının yüksek olması ebeveynin demokratik ve yetkin bir çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği'nden elde edilen puan, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumunun ne derece istenmeyen, olumsuz veya beklenmeyen bir tutum olduğunu göstermektedir. İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği puanının yüksek olması, ebeveynin çocuklarına karşı aşırı baskıcı, aşırı koruyucu, aşırı hoşgörülü veya tutarsız davranışları kapsayan olumsuz tutum sergilediği şeklinde yorumlanabilir (Gülay Ogelman ve Özyürek, 2021). Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 'İstendik Anne Baba Tutumları Ölçeği' için 0,81 ve 'İstenmedik Anne Baba Tutumları Ölçeği' için 0,75 olarak verilmiştir (Gülay Ogelman ve Özyürek, 2021).

D. Veri Toplama Aşamaları

Araştırmanın veri toplama aşamasında, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Komisyonu'nun 21.12.2023 tarihli ve 2023/10 sayılı izin alınmıştır. Araştırmanın test ölçekleri, Google Forms üzerinden anket haline getirilmiş ve internet ortamında paylaşılmıştır. Araştırmanın verileri Kasım 2023 ve Ocak 2024 arasında toplanmıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve uygulanan anket yaklaşık 12 dakika sürmektedir.

E. Verilerin Analizi

Tüm veriler bilgisayarda SPSS (statistical package for social sciences) 26 programına kaydedilerek analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ilk olarak hangi testlerin (parametrik/nonparametrik testler) uygulanacağına karar vermek için karşılanması gereken varsayımlar test edilmiştir. Dağılımın normalliğine karar vermek için Kolmogorov-Smirnov testinden yararlanılmıştır ve verilerin çarpıklık-basıklık katsayılarının $\pm 1,0$ arasında olmasından (Büyüköztürk, 2010) normal kabul edilmiştir.

Normal dağılım gösteren verilerde bağımsız iki grup karşılaştırmasında t-testi (Independent sample t-testi), ilişkisiz ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA) analizi ve farkın kaynağının belirlenmesi için post-hoc analizi için varyanslarının homojen bulunduğu durumlarda Bonferroni testi, homojen bulunmadığı durumlarda Tamhane's testleri kullanılmıştır. Varyansın homojenliğini belirlemek için Levene istatistiği ile varyansların homojen olup olmadığı tespit edilmiştir. Ölçekler arasındaki ilişkiye Pearson korelasyon katsayısı ile bakılmıştır.

Değişkenlerden birinin ya da her ikisinin ikiden fazla kategorisi var ise Pearson Chi-Square değerleri kullanılır kullanılmıştır. Eğer tablodaki beklenen değerleri 5'ten az olan kategori sayısının toplam kategori sayısının %20'sini aşması durumunda Fisher'in tam olasılık Testi (Fisher's Exact test) değeri kullanılmıştır.

Elde edilen değerlerin anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt olarak kullanılmıştır.

Korelasyon katsayısı r olarak temsil edilmektedir ve iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkinin kuvveti ve yönü hakkında bilgi vermektedir (Büyüköztürk, 2010).

Korelasyon katsayısı (r) değeri belirli aralıklara göre değişkenler arasındaki ilişkiyi yorumlamamızı sağlar. Buna göre;

- $0,00 \leq r < 0,25$ arasında ise çok zayıf (ilişki yok),
 - $0,25 \leq r < 0,50$ arasında ise zayıf,
 - $0,50 \leq r < 0,70$ arasında ise orta,
 - $0,70 \leq r < 0,90$ arasında ise yüksek,
 - $0,90 \leq r \leq 1,00$ arasında ise çok yüksek bir ilişki olduğu kabul edilir.
- (Kalaycı, 2005).

Araştırmada kullanılan “Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğin” ve “Anne-Baba Tutum Ölçeklerin (4-12 yaş)” toplam puanlarının güvenilirliklerini test etmek için Cronbach Alfa içsel tutarlılık testine tabi tutulmuştur.

Ölçeklere ve Alt boyutlarına ait Cronbach Alpha katsayıları Çizelge 2’de sunulmuştur.

Çizelge 2. Ölçeklerin Cronbach-Alpha Katsayısı

Ölçek/Alt Boyutları	Cronbach's Alpha
Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	0,85
İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	0,84
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	0,81

Çizelge 2 incelediğinde Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği güvenilirliği 0,85 olduğu bulundu. İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği güvenilirliği 0,84 bulundu. İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği güvenilirliği 0,81 bulundu.

“0 ile 1 arasında bir değer alan Cronbach Alfa katsayısı değerinin ölçek çalışmalarında en az $\alpha=0,70$ ve üzeri olması gerektiği genel kabul görmüştür (Seçer, 2015). Cronbach Alfa değeri belirli aralıklara göre ölçeğin güvenilirlik seviyesini yorumlamamızı sağlar. Buna göre;

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ arasında ise ölçek güvenilir değil,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ arasında ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ arasında ise ölçek güvenilir,
- $0,80 \leq \alpha \leq 1,00$ arasında ise ölçek oldukça güvenilir kabul edilir”

(Kalaycı, 2005).

Çizelge 3. Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçek	Özel Gereksinimli Çocuk	Kolmogorov-Smirnov Test İstatist.			Çarpıklık	Basıklık
		Test	sd	p		
Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Evet	0,078	106	0,122	-0,001	-0,284
	Hayır	0,065	111	0,200*	-0,086	-0,755
	Toplam	0,061	217	0,047	-0,006	-0,053
İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	0,113	106	0,002	-0,399	-0,469
	Hayır	0,075	111	0,157	-0,576	0,521
	Toplam	0,076	217	0,004	-0,049	0,004
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	0,082	106	0,074	0,432	-0,211
	Hayır	0,111	111	0,002	0,694	0,116
	Toplam	0,097	217	0,001	0,059	-0,005

Çizelge 3 incelediğinde Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğin, İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeklerin

yanıtlarından elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmogorov Smirnov testi sonuçlarına bakılmış, ölçek ve alt boyut puanlarının gereksinimli çocuğu olma durumlarına göre İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanı ile tipik çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutumların toplam puanlarının normal dağılım göstermediği ($p<0,05$) anlaşılmaktadır.

Ancak normal dağılımın diğere göstergeleri olan histogram, normal Q-Q grafiğı ve box-plots normal dağılım eğrisinin çizildiğı, basıklık çarpıklık katsayıları göz önüne alındığında verilerin normal dağılımdan aşırı sapma göstermediğı değerlendirilmiştir. Verilerin çarpıklık-basıklık katsayılarının $\pm 1,0$ arasında olmasından normal kabul edilerek parametrik testler uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2010).

IV. BULGULAR

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve anne- baba tutumları arasındaki ilişkinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile karşılaştırılması amaçlanan araştırmanın bu kısmında, veri analizleri doğrultusunda elde edilen bulgular, ilgili başlıklar altında incelenmiştir.

A. Psikolojik Dayanıklılık Ölçek ve Anne-Baba Tutumları Ölçek Puanlarının İlişkisi

Psikolojik Dayanıklılık Ölçek ve Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanları arasındaki ilişkiye Pearson korelasyon katsayısı ile bakılmıştır.

Korelasyon analizi, değişkenlerin bağımlı veya bağımsız olarak dikkate alınmaksızın, aralarındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirlemek üzere kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Korelasyon kat sayısı (r), -1 ile +1 arasında değişen değerler alır ve bu değerler, ilişkinin yönünü ve kuvvetini gösterir.

Çizelge 4. Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler		Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	
	İstendik Anne-Baba Tutumları	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları	İstendik Anne-Baba Tutumları	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları	r 0,228*	-1	0,427**	-1
Psikolojik Dayanıklılık	p 0,019		0,000	
-Yapısal Stil	r 0,397**	-0,283**	0,409**	-0,488**
	p 0,000	0,003	0,000	0,000
-Gelecek Algısı	r 0,258**	-0,088	0,401**	-0,370**
	p 0,008	0,368	0,000	0,000
-Aile uyumu	r 0,299**	-0,225*	0,367**	-0,385**
	p 0,002	0,020	0,000	0,000
-Kendilik Algısı	r 0,327**	-0,104	-0,371**	-0,253**
	p 0,001	0,288	0,000	0,008
-Sosyal yeterlik	r 0,337**	-0,299**	0,260**	-0,326**
	p 0,000	0,002	0,006	0,000
-Sosyal Kaynaklar	r 0,208*	-0,244*	0,132	-0,322**
	p 0,032	0,012	0,166	0,001
	r 0,242*	-0,206*	0,277**	-0,450**
	p 0,013	0,034	0,003	0,000

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

$r =$ Pearson korelasyon

Çizelge 4 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları ile İstendik Anne-Baba tutumları arasında negatif yönde zayıf ilişki ($p<0,001$) olduğu gözlemlenmiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne baba tutumları azaldıkça, istendik anne baba tutumlarının artacağı söylenebilir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile İstendik Anne-Baba Tutum puanları arasında pozitif yönde zayıf ilişki ($p<0,001$) olduğu gözlemlenmiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıkları arttıkça istendik anne baba tutumlarının arttığı gözlemlenmiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları arasında negatif yönde zayıf ilişki ($p<0,001$) olduğu gözlemlenmiştir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıkları arttıkça istenmeyen anne baba tutumlarının azalacağı söylenebilir.

B. Özel Gereksinimli Çocuğun Varlığına Göre Betimsel İstatistikler

Çizelge 5. Özel Gereksinimli Çocuğun Varlığına Göre Ölçeklerin Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler				Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler			
	Min	Max	\bar{X}	Ss	Min	Max	\bar{X}	Ss
Psikolojik Dayanıklılık Ölçek ve Alt Boyutları	37	128	78,60	16,71	35	109	75,02	17,55
-Yapısal Stil	4	18	9,91	3,03	4	16	9,41	3,03
-Gelecek Algısı	4	20	10,53	3,62	4	16	9,34	3,11
-Aile uyumu	6	26	13,86	4,16	6	26	13,44	4,79
-Kendilik Algısı	6	24	14,11	4,25	6	22	13,76	3,98
-Sosyal yeterlik	6	26	14,25	3,85	6	26	14,25	4,51
-Sosyal Kaynaklar	7	27	15,95	4,89	7	28	14,82	5,07
İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçek	43	70	60,78	5,89	39	70	61,14	6,16
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek	14	53	29,53	8,00	14	46	26,74	6,85

Çizelge 5 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklık Ölçek puanları 37-128 arasında olup ortalaması $78,60 \pm 16,71$ 'dir. Ortalama değere baktığımızda özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının orta düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları 43-70 arasında olup ortalaması $60,78 \pm 5,89$ 'dur. Ortalama değere baktığımızda özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik anne-baba tutumlarının yüksek düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutum ölçek puanı, 14-53 arasında olup ortalaması $29,53 \pm 8,00$ 'dir. Ortalama değere baktığımızda özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne-baba tutumlarının düşük düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Çizelge 5 incelendiğinde tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık ölçek puanları 35-109 arasında olup ortalaması $75,02 \pm 17,55$ 'tir. Ortalama değere baktığımızda tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının orta düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutum Ölçek toplam puanları 39-70 arasında olup ortalaması $60,14 \pm 6,16$ 'dir. Ortalama değere baktığımızda tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istendik anne-baba tutumlarının yüksek düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutum Ölçek puanı, 14-46 arasında olup ortalaması $26,74 \pm 86,85$ 'tir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne-baba tutumlarının düşük düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

C. Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/ Alt Boyutları ve Anne Baba Tutumları Ölçeğinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguları

Normal dağılım gösteren verilerde bağımsız iki grup karşılaştırmasında t-testi (Independent sample t-testi), ilişkisiz ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA) analizi ve farkın kaynağının belirlenmesi için post-hoc analizi için varyanslarının homojen bulunduğu durumlarda Bonferroni testi, homojen bulunmadığı durumlarda

Tamhane's T2 testleri kullanılmıştır. Varyansın homojenliğini belirlemek için Levene istatistiği ile varyansların homojen olup olmadığı tespit edilmiştir.

D. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguları

Çizelge 6. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olma Durumuna İlişkin Bulguları

Ölçek	Özel Gereksinimli Çocuğunuz Var Mı?	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Psikolojik Dayanıklılık	Evet	106	78,61±16,71	1,540	0,125
	Hayır	111	75,02±17,56		
-Yapısal Stil	Evet	106	9,91±3,03	1,216	0,225
	Hayır	111	9,41±3,04		
-Gelecek Algısı	Evet	106	10,53±3,63	2,593	0,010*
	Hayır	111	9,35±3,11		
-Aile uyumu	Evet	106	13,86±4,16	0,683	0,495
	Hayır	111	13,45±4,8		
-Kendilik Algısı	Evet	106	14,12±4,25	0,638	0,524
	Hayır	111	13,76±3,99		
-Sosyal yeterlik	Evet	106	14,25±3,85	-0,012	0,990
	Hayır	111	14,26±4,51		
-Sosyal Kaynaklar	Evet	106	15,96±4,89	1,67	0,095
	Hayır	111	14,82±5,08		

*P<0,05 *Independent sample t-testi*

Çizelge 6 incelendiğinde çalışmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt boyut toplam puanları ailelerin özel gereksinimli çocuk varlığı değişkeninin karşılaştırılmasında sadece Gelecek Algısı alt boyut puanı ailelerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir (t=2,593 p<0,05). Ortalamalara bakıldığında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Gelecek Algısı puanları (10,53±3,63) özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan ailelerin Gelecek Algısı puanlarına (9,35±3,11) göre anlamlı şekilde yüksektir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Gelecek Algısı puanlarının tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Çizelge 7. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması

	Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Özel	Psikolojik	Kadın	76	79,04±17,24	0,426	0,671
Gereksinimli	Dayanıklılık	Erkek	30	77,5±15,51		
Çocuğu Olan	-Yapısal Stil	Kadın	76	9,9±3,18	-0,059	0,953
		Erkek	30	9,94±2,67		
	-Gelecek Algısı	Kadın	76	10,54±3,56	0,050	0,960
		Erkek	30	10,5±3,84		
	-Aile uyumu	Kadın	76	13,82±4,28	-0,168	0,867
		Erkek	30	13,97±3,91		
	-Kendilik Algısı	Kadın	76	14,41±4,43	1,139	0,257
		Erkek	30	13,37±3,72		

	Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
	-Sosyal yeterlik	Kadın	76	14,52±3,98	1,143	0,256
		Erkek	30	13,57±3,48		
	-Sosyal Kaynaklar	Kadın	76	15,87±5,06	-0,28	0,779
		Erkek	30	16,17±4,52		
Tipik Gelişim Gösteren	Psikolojik	Kadın	92	75,65±17,99	0,822	0,413
	Dayanıklılık	Erkek	19	72±15,37		
Çocuğu Olan	-Yapısal Stil	Kadın	92	9,43±3,12	0,141	0,888
		Erkek	19	9,32±2,65		
	-Gelecek Algısı	Kadın	92	9,33±3,13	-0,121	0,904
		Erkek	19	9,43±3,1		
	-Aile uyumu	Kadın	92	13,52±4,79	0,335	0,739
		Erkek	19	13,11±4,93		
	-Kendilik Algısı	Kadın	92	14±4,11	1,422	0,158
		Erkek	19	12,58±3,21		
	-Sosyal yeterlik	Kadın	92	14,56±4,6	1,565	0,121
		Erkek	19	12,79±3,84		
	-Sosyal Kaynaklar	Kadın	92	14,83±5,21	0,03	0,977
		Erkek	19	14,79±4,52		

*P<0,05

Independent sample t-testi

Çizelge 7 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt boyut toplam puanları ailelerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p<0,05). Yani hem özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 8. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Yaşına Göre Karşılaştırılması

Ölçek		Yaş	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Özel Gereksinimli	Psikolojik Dayanıklılık	25-34	48	80,4±17,26	1,005	0,317
		35-+	58	77,13±16,24		
Çocuğa Sahip Aileler	-Yapısal Stil	25-34	48	10,23±2,94	1,002	0,319
		35-+	58	9,64±3,1		
	-Gelecek Algısı	25-34	48	10,59±3,29	0,142	0,888
		35-+	58	10,49±3,91		
	-Aile uyumu	25-34	48	13,88±3,97	0,037	0,971
		35-+	58	13,85±4,35		
	-Kendilik Algısı	25-34	48	14,32±4,34	0,438	0,662
		35-+	58	13,95±4,2		
	-Sosyal yeterlik	25-34	48	14,65±4,2	0,975	0,332
		35-+	58	13,92±3,54		
	-Sosyal Kaynaklar	25-34	48	16,75±4,88	1,54	0,127
		35-+	58	15,3±4,84		

Ölçek		Yaş	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Tipik Gelişim	Psikolojik Dayanıklılık	25-34	46	74,9±17,31	-0,064	0,949
		35-+	65	75,11±17,86		
Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	-Yapısal Stil	25-34	46	9,37±2,67	-0,104	0,917
		35-+	65	9,44±3,29		
	-Gelecek Algısı	25-34	46	9,42±3,07	0,201	0,841
		35-+	65	9,3±3,17		
	-Aile uyumu	25-34	46	13,55±4,92	0,188	0,851
		35-+	65	13,37±4,74		
	-Kendilik Algısı	25-34	46	13,74±3,5	-0,039	0,969
		35-+	65	13,77±4,33		
	-Sosyal yeterlik	25-34	46	13,85±4,78	-0,794	0,429
		35-+	65	14,54±4,32		
	-Sosyal Kaynaklar	25-34	46	14,98±4,83	0,28	0,783
		35-+	65	14,71±5,28		

*P<0,05

Independent sample t-testi

Çizelge 8 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt boyut toplam puanları ailelerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p<0,05). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 9. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim Durumu	n	$\bar{X} \pm Ss$	F	p	Fark	
Psikolojik Dayanıklılık	İlköğretim ^(a)	35	84,32±12,75	5,679	0,005*	a>c	
	Lise ^(b)	49	78,56±17,22				
	Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	69,64±17,8				
-Yapısal Stil	İlköğretim ^(a)	35	11,23±3,17	6,347	0,003*	a>b,c	
	Lise ^(b)	49	9,56±2,6				
	Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	8,6±3,04				
-Gelecek Algısı	İlköğretim ^(a)	35	11,32±3,42	3,520	0,033*	a>c	
	Lise ^(b)	49	10,74±3,6				
	Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	8,82±3,6				
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	-Aile Uyumu	İlköğretim ^(a)	35	14,2±3,31	0,174	0,841	
		Lise ^(b)	49	13,7±4,58			
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	13,69±4,53			
	-Kendilik Algısı	İlköğretim ^(a)	35	15,66±3,92	4,617	0,012 *	a>b,c
		Lise ^(b)	49	13,8±4,34			
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	12,37±3,87			
	-Sosyal yeterlik	İlköğretim ^(a)	35	15,32±3,68	3,100	0,049 *	a>c
		Lise ^(b)	49	14,15±3,95			
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	12,78±3,51			
	-Sosyal Kaynaklar	İlköğretim ^(a)	35	16,6±4,19	3,973	0,022*	a,b>c
		Lise ^(b)	49	16,64±5,26			
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	13,41±4,43			

Çizelge 9. (devamı) Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim Durumu	n	$\bar{X}_{\pm Ss}$	F	p	Fark
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	İlköğretim ^(a)	10	82±24,95	1,441	0,241
		Lise ^(b)	37	76,76±15,97		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	72,93±17,01		
	-Yapısal Stil	İlköğretim ^(a)	10	10,6±3,84	0,896	0,411
		Lise ^(b)	37	9,41±3,14		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	9,22±2,84		
	-Gelecek Algısı	İlköğretim ^(a)	10	11,1±3,15	2,003	0,140
		Lise ^(b)	37	9,44±2,92		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	9,02±3,17		
	-Aile uyumu	İlköğretim ^(a)	10	14,4±5,02	0,288	0,750
		Lise ^(b)	37	13,11±4,62		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	13,49±4,92		
	-Kendilik Algısı	İlköğretim ^(a)	10	15,9±4,51	2,164	0,120
		Lise ^(b)	37	14,09±4,33		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	13,24±3,62		
	-Sosyal yeterlik	İlköğretim ^(a)	10	14,9±5,31	2,836	0,063
		Lise ^(b)	37	15,55±4,55		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	13,41±4,23		
	-Sosyal Kaynaklar	İlköğretim ^(a)	10	15,1±5,28	0,193	0,825
		Lise ^(b)	37	15,19±5,34		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	14,57±4,95		

* $p < 0,05$ Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Çizelge 9 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=5,679$ $p < 0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırmaya göre eğitim durumu ilköğretim mezunu olanların puanları ($84,32 \pm 12,75$), eğitim durumu lisans-yüksek lisans mezunu olanların puanlarına ($69,64 \pm 17,8$) göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının eğitim durumu ilköğretim mezunu olanların, eğitim durumu lisans-yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ölçeğin Yapısal Stil alt boyut puanı ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=6,347$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırmaya göre eğitim durumu ilköğretim mezunu olanların puanları ($11,23\pm 3,17$), eğitim durumu lise mezunu olanların puanlarına ($9,56\pm 2,6$) ve eğitimi lisans-yüksek lisans mezunu olanların puanlarına ($8,6\pm 3,04$) göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Yapısal Stil alt boyutu ile ailelerin eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. İlköğretim mezunu olan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Yapısal Stil alt boyut puanlarının lise ve lisans- yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ölçeğin Gelecek Algısı alt boyut puanı ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=3,520$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırmaya göre eğitim durumu ilköğretim mezunu olanların puanları ($11,32\pm 3,42$), eğitimi durumu lisans-yüksek lisans mezunu olanların puanlarına ($8,82\pm 3,6$) göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Gelecek Algısı alt boyutu ile ailelerin eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. İlköğretim mezunu olan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Gelecek Algı alt boyut puanlarının eğitimi lisans- yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ölçeğin Kendilik Algısı alt boyut puanı ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=4,617$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırmaya göre eğitim durumu ilköğretim mezunu olanların puanları ($15,66\pm 3,92$), eğitim durumu lise mezunu olanların puanlarına ($13,8\pm 4,34$) ve eğitim durumu lisans-yüksek lisans mezunu olanların puanlarına ($12,37\pm 3,87$) göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Kendilik Algısı alt boyutu ile ailelerin eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. İlköğretim mezunu olan özel gereksinimli çocuğa

sahip ailelerin Kendilik Algısı alt boyut puanlarının lise ve lisans- yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Ölçeğin Sosyal Kaynaklar alt boyut puanı ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=3,973$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırmaya göre eğitim durumu ilköğretim mezunu olanların puanları ($16,6\pm 4,19$) ve eğitim durumu lise mezunu olanların puanları ($16,64\pm 5,26$) eğitim durumu lisans-yüksek lisans mezunu olanların puanlarına ($13,41\pm 4,43$) göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Kaynaklar alt boyutu ile ailelerin eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. İlköğretim mezunu olan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Kaynaklar alt boyut puanlarının lise ve lisans- yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip psikolojik dayanıklılıklarının ailelerin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlenmiştir.

Çizelge 10. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek		Çalışma Durumu	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	Evet	47	76±17,11	-1,439	0,153
		Hayır	59	80,68±16,23		
Çocuğa Sahip Aileler	-Yapısal Stil	Evet	47	9,45±2,72	-1,400	0,164
		Hayır	59	10,28±3,23		
	-Gelecek Algısı	Evet	47	10,05±3,59	-1,236	0,219
		Hayır	59	10,92±3,64		
-Aile uyumu	Evet	47	14,2±4,41	0,734	0,464	
	Hayır	59	13,6±3,98			

Çizelge 10. (devamı) Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Çalışma Durumu	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p	
-Kendilik Algısı	Evet	47	13,35±3,91	-1,687	0,095	
	Hayır	59	14,73±4,44			
-Sosyal yeterlik	Evet	47	13,2±3,55	-2,585	0,011*	
	Hayır	59	15,09±3,91			
-Sosyal Kaynaklar	Evet	47	15,79±4,53	-0,31	0,757	
	Hayır	59	16,09±5,2			
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	Evet	67	74,02±17,11	-0,741	0,460
		Hayır	44	76,55±18,3		
-Yapısal Stil	Evet	67	9,33±2,98	-0,329	0,743	
	Hayır	44	9,53±3,16			
-Gelecek Algısı	Evet	67	8,84±2,98	-2,153	0,034*	
	Hayır	44	10,12±3,18			
-Aile uyumu	Evet	67	13,92±4,87	1,276	0,205	
	Hayır	44	12,73±4,64			
-Kendilik Algısı	Evet	67	13,33±3,93	-1,404	0,163	
	Hayır	44	14,41±4,04			
-Sosyal yeterlik	Evet	67	13,9±4,33	-1,030	0,305	
	Hayır	44	14,8±4,77			
-Sosyal Kaynaklar	Evet	67	14,72±5,2	-0,26	0,792	
	Hayır	44	14,98±4,94			

$P < 0,05$ *Independent sample t-testi*

Çizelge 10 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut toplam puanları ailelerin çalışma durumuna göre karşılaştırılmasında sadece Sosyal Yeterlik alt boyut toplam puanı ailelerin çalışma durumuna istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t = -2,585$ $p < 0,05$). Ortalamalara bakıldığında çalışmayan ailelerin Sosyal Yeterlik alt boyut puanları ($15,09 \pm 3,91$) çalışan ailelerin Sosyal Yeterlik alt boyut puanlarına ($13,2 \pm 3,55$) göre anlamlı şekilde yüksektir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Sosyal Yeterlik ile ailelerin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin sosyal yeterlik puanlarının çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut toplam puanları ailelerin çalışma durumuna göre karşılaştırılmasında sadece Gelecek Algısı alt boyut toplam puanı ailelerin çalışma durumuna istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t = -2,153$ $p < 0,05$). Ortalamalara bakıldığında çalışmayan ailelerin Gelecek Algısı alt boyut puanları ($10,12 \pm 3,18$) çalışanların gelecek algısı alt boyut puanlarına

(8,84±2,98) göre anlamlı şekilde yüksektir. Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Gelecek Algısı ile ailelerin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Çalışmayan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin gelecek algısı puanlarının çalışan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Çizelge 11. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek		Gelir	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	Giderden az	31	75,94±16,07	-1,058	0,293
		Gidere eşit veya Fazla	75	79,71±16,95		
	-Yapısal Stil	Giderden az	31	9,71±3,24	-0,427	0,670
		Gidere eşit veya Fazla	75	9,99±2,96		
	-Gelecek Algısı	Giderden az	31	9,46±3,38	-1,996	0,050
		Gidere eşit veya Fazla	75	10,98±3,65		
	-Aile uyumu	Giderden az	31	13,3±3,82	-0,904	0,368
		Gidere eşit veya Fazla	75	14,1±4,3		
	-Kendilik Algısı	Giderden az	31	13,75±3,93	-0,577	0,565
		Gidere eşit veya Fazla	75	14,27±4,39		
	-Sosyal yeterlik	Giderden az	31	14,26±4,01	0,022	0,983
		Gidere eşit veya Fazla	75	14,24±3,81		
	-Sosyal Kaynaklar	Giderden az	31	15,49±4,74	-0,63	0,528
		Gidere eşit veya Fazla	75	16,15±4,97		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	Giderden az	26	76,74±19,38	0,567	0,572
		Gidere eşit veya Fazla	85	74,5±17,05		
	-Yapısal Stil	Giderden az	26	9,04±3,39	-0,704	0,483
		Gidere eşit veya Fazla	85	9,52±2,93		
	-Gelecek Algısı	Giderden az	26	9,77±3,21	0,799	0,426
		Gidere eşit veya Fazla	85	9,22±3,09		
	-Aile uyumu	Giderden az	26	14,5±5,48	1,291	0,199
		Gidere eşit veya Fazla	85	13,12±4,55		
	-Kendilik Algısı	Giderden az	26	13,77±4,14	0,018	0,986
		Gidere eşit veya Fazla	85	13,76±3,97		
	-Sosyal yeterlik	Giderden az	26	15,04±4,96	1,017	0,311
		Gidere eşit veya Fazla	85	14,02±4,37		
	-Sosyal Kaynaklar	Giderden az	26	14,62±5,21	-0,23	0,815
		Gidere eşit veya Fazla	85	14,89±5,07		

*P<0,05 *Independent sample t-testi*

Çizelge 11 incelendiğinde göre özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt boyut toplam puanları ailelerin gelir durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p<0,05). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik

dayanıklılıklarının gelir durumu değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 12. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Ailelerin Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması

	Ölçekler	Çocuk Sayısı	n	$\bar{X} \pm Ss$	F	p	
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	1 Çocuk ^(a)	17	77,24±16,82	2,589	0,080	
		2 Çocuk ^(b)	63	76,35±15,68			
		3+ Çocuk ^(c)	26	84,97±18,05			
	-Yapısal Stil		1 Çocuk ^(a)	17	10±2,9	0,035	0,966
			2 Çocuk ^(b)	63	9,85±2,97		
			3+ Çocuk ^(c)	26	10±3,36		
	-Gelecek Algısı		1 Çocuk ^(a)	17	10,42±4,17	1,740	0,181
			2 Çocuk ^(b)	63	10,1±3,37		
			3+ Çocuk ^(c)	26	11,66±3,75		
	-Aile uyumu		1 Çocuk ^(a)	17	13,83±6	2,946	0,057
			2 Çocuk ^(b)	63	13,2±3,46		
			3+ Çocuk ^(c)	26	15,5±4,02		
	-Kendilik Algısı		1 Çocuk ^(a)	17	13,53±4,56	1,987	0,142
			2 Çocuk ^(b)	63	13,69±4,14		
			3+ Çocuk ^(c)	26	15,54±4,14		
-Sosyal yeterlik		1 Çocuk ^(a)	17	15,24±3,97	2,001	0,140	
		2 Çocuk ^(b)	63	13,64±3,66			
		3+ Çocuk ^(c)	26	15,08±4,08			
-Sosyal Kaynaklar		1 Çocuk ^(a)	17	14,24±4,23	1,922	0,152	
		2 Çocuk ^(b)	63	15,91±4,65			
		3+ Çocuk ^(c)	26	17,2±5,65			
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	1 Çocuk ^(a)	50	73,44±16,05	0,826	0,441	
		2 Çocuk ^(b)	46	77,55±17,58			
		3+ Çocuk ^(c)	15	72,54±22,14			
	-Yapısal Stil		1 Çocuk ^(a)	50	9,38±2,97	0,004	0,996
			2 Çocuk ^(b)	46	9,44±3		
			3+ Çocuk ^(c)	15	9,4±3,57		
	-Gelecek Algısı		1 Çocuk ^(a)	50	9,08±2,92	0,407	0,667
			2 Çocuk ^(b)	46	9,66±3,03		
			3+ Çocuk ^(c)	15	9,27±4,05		
	-Aile uyumu		1 Çocuk ^(a)	50	13,84±5,15	1,711	0,185
			2 Çocuk ^(b)	46	13,7±4,55		
			3+ Çocuk ^(c)	15	11,34±3,98		
	-Kendilik Algısı		1 Çocuk ^(a)	50	13,14±3,43	2,368	0,099
			2 Çocuk ^(b)	46	14,72±3,9		
			3+ Çocuk ^(c)	15	12,87±5,45		
-Sosyal yeterlik		1 Çocuk ^(a)	50	13,32±4,16	2,046	0,134	
		2 Çocuk ^(b)	46	15,14±4,49			
		3+ Çocuk ^(c)	15	14,67±5,35			
-Sosyal Kaynaklar		1 Çocuk ^(a)	50	14,68±5,22	0,036	0,965	
		2 Çocuk ^(b)	46	14,92±4,54			
		3+ Çocuk ^(c)	15	15±6,39			

* $p < 0,05$

Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Çizelge 12 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt boyut

toplam puanları ailelerin çocuk sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının ailelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 13. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuklarının Tanısına İlişkin Bulguları

Ölçekler	Tanı	n	$\bar{X} \pm Ss$	F	p
Psikolojik Dayanıklılık	Serebral Parsi	24	78,67±16,08	0,160	0,923
	Zihinsel Yetersizlik	21	77,05±17		
	Down Sendromu	16	77,32±19,28		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	79,76±16,43		
-Yapısal Stil	Serebral Parsi	24	10,21±2,95	0,338	0,798
	Zihinsel Yetersizlik	21	9,34±3,34		
	Down Sendromu	16	10±3,47		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	9,98±2,82		
-Gelecek Algısı	Serebral Parsi	24	10,17±3,48	0,437	0,727
	Zihinsel Yetersizlik	21	9,96±4,12		
	Down Sendromu	16	10,75±4,05		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	10,92±3,37		
-Aile uyumu	Serebral Parsi	24	15±3,58	1,244	0,298
	Zihinsel Yetersizlik	21	13,72±3,94		
	Down Sendromu	16	12,44±4,71		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	13,83±4,31		
-Kendilik Algısı	Serebral Parsi	24	13,88±4	0,102	0,959
	Zihinsel Yetersizlik	21	14,05±5,03		
	Down Sendromu	16	14,63±4,59		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	14,09±3,99		
-Sosyal yeterlik	Serebral Parsi	24	14,05±3,15	0,277	0,842
	Zihinsel Yetersizlik	21	13,91±4,05		
	Down Sendromu	16	15±4,54		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	14,25±3,93		
-Sosyal Kaynaklar	Serebral Parsi	24	15,38±5,16	0,948	0,420
	Zihinsel Yetersizlik	21	16,1±4,55		
	Down Sendromu	16	14,5±5,14		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	16,72±4,82		

* $p<0,05$

Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA

Çizelge 13 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt boyut toplam puanları ailelerin özel gereksinimli çocuğunun tanısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının çocuklarının tanılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 14. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/Alt Boyut Toplam Puanlarının Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek		Psikolojik Destek	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	Evet	11	89,55±20,12	2,343	0,021*
		Hayır	95	77,34±15,91		
	-Yapısal Stil	Evet	11	11,64±3,45	2,034	0,045*
		Hayır	95	9,71±2,93		
	-Gelecek Algısı	Evet	11	11,82±3,82	1,251	0,214
		Hayır	95	10,38±3,59		
	-Aile uyumu	Evet	11	16±4,18	1,824	0,071
		Hayır	95	13,62±4,11		
	-Kendilik Algısı	Evet	11	16±4,15	1,568	0,120
		Hayır	95	13,9±4,23		
	-Sosyal yeterlik	Evet	11	15,82±4,58	1,440	0,153
		Hayır	95	14,07±3,74		
	-Sosyal Kaynaklar	Evet	11	18,28±5,45	1,68	0,097
		Hayır	95	15,69±4,78		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık	Evet	4	66,25±16,28	-1,018	0,311
		Hayır	107	75,35±17,59		
	-Yapısal Stil	Evet	4	9±3,47	-0,271	0,787
		Hayır	107	9,43±3,04		
	-Gelecek Algısı	Evet	4	8±3,47	-0,879	0,381
		Hayır	107	9,4±3,11		
	-Aile uyumu	Evet	4	12±4	-0,611	0,542
		Hayır	107	13,5±4,83		
	-Kendilik Algısı	Evet	4	13±4,25	-0,385	0,701
		Hayır	107	13,79±4		
	-Sosyal yeterlik	Evet	4	12±4,97	-1,018	0,311
		Hayır	107	14,34±4,5		
	-Sosyal Kaynaklar	Evet	4	12,25±5,32	-1,03	0,304
		Hayır	107	14,92±5,07		

* $P<0,05$

Independent sample t-testi

Çizelge 14 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek toplam puanları ailelerin psikolojik destek alma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=2,343$ $p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında psikolojik destek alanların puanları (89,55±20,12) psikolojik destek almayanların puanlarına (77,34±15,91) göre

anlamli şekilde yuaksektir. Yani psikolojik destek alan ozel gereksinimli cocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanikliliklarinin, psikolojik destek almayan ozel gereksinimli cocuğa sahip ailelere göre daha yuaksektir. Ölçeğin alt boyut puanlarının ailelerin psikolojik destek alma durumlarına göre karşılaştırılmasında sadece Yapısal Stil alt boyut puanı anlamlı çıkmıştır ($t=2,034$ $p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında psikolojik destek alanların yapısal stil alt boyut puanı ($11,64\pm3,45$) psikolojik destek almayanların Yapısal Stil puanlarına ($9,71\pm2,93$) göre anlamlı şekilde yuaksektir. Yani psikolojik destek alan ozel gereksinimli cocuğa sahip ailelerin Yapısal Stil alt boyut puanının psikolojik destek almayan ozel gereksinimli cocuğa sahip ailelere göre daha yuaksektir. Yani psikolojik destek alan ozel gereksinimli cocuğa sahip ailelere göre daha yuaksektir olduğu gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren cocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçek/alt boyut toplam puanları ailelerin psikolojik destek alma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Yani tipik gelişim gösteren cocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanikliliklarinin psikolojik destek alıp almamasına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

E. Anne-Baba Tutumları Ölçeklerinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguları

Çizelge 15. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olma Durumuna İlişkin Bulguları

Ölçekler	Özel Gereksinimli Çocuğunuz var mı?	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	df	p
İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	106	60,79±5,9	-0,441	215	0,660
	Hayır	111	61,15±6,16			
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	106	29,53±8	2,763	215	0,006*
	Hayır	111	26,74±6,86			

* $P<0,05$

Independent sample t-testi

Çizelge 15 incelendiğinde araştırmaya katılan ozel gereksinimli cocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren cocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin ozel gereksinimli cocuğa sahip olma durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık

göstermediği gözlenmiştir ($p>0,05$). Yani araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin özel gereksinimli çocuğa sahip olmalarının tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre, istedik anne baba tutumları ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin özel gereksinimli çocuğa sahip olup olmama durumu göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir ($t=2,763$ $p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne baba tutum ölçek puanları ($29,53\pm 8$) tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin puanlarına ($26,74\pm 6,86$) göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yani özel gereksinimli çocuğa sahip olan ailelerin istenmeyen anne baba tutum puanlarının tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin tutum puanlarından yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Çizelge 16. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması

	Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{X}_{\pm Ss}$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Kadın	76	79,04±17,24	0,426	0,671
		Erkek	30	77,5±15,51		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Kadın	76	61,58±5,53	2,256	0,026
		Erkek	30	58,77±6,4		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Kadın	76	29,1±7,88	-0,893	0,374
		Erkek	30	30,64±8,35		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Kadın	92	75,65±17,99	0,822	0,413
		Erkek	19	72±15,37		
	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Kadın	92	61,77±5,74	2,370	0,020*
		Erkek	19	58,16±7,36		
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Kadın	92	26,58±7,04	-0,549	0,584	
	Erkek	19	27,53±6			

* $P<0,05$ Independent sample t-testi

Çizelge 16 incelendiğinde göre özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin ise sadece İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir ($t=2,370$ $p<0,05$). Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne baba tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Ortalamalara bakıldığında annelerin İstendik Anne-Baba Tutum puanları ($61,77\pm5,74$) babaların puanlarına ($58,16\pm7,36$) göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin istendik tutum puanlarının babaların istendik tutum puanlarına göre yüksek olduğu bulunmuştur.

Çizelge 17. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Yaşına Göre Karşılaştırılması

	Ölçek	Yaş	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	25-34	48	61,28±5,8	0,774	0,441
		35-+	58	60,38±6		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	25-34	48	30,11±7,3	0,673	0,503
		35-+	58	29,06±8,58		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	25-34	46	61,33±6,73	0,261	0,795
		35-+	65	61,02±5,78		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	25-34	46	27,09±7,38	0,449	0,654
		35-+	65	26,5±6,51		

* $P<0,05$ *Independent sample t-testi*

Çizelge 17 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği

gözlemlenmiştir. ($p>0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin yaşına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin yaşına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 18. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçekler	Eğitim Durumu	n	$\bar{X} \pm Ss$	F	p	
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	İlköğretim ^(a)	35	60,6±6,86	0,061	0,941
		Lise ^(b)	49	61±5,37		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	60,6±5,63		
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği		İlköğretim ^(a)	35	30,8±8,59	3,002	0,054
		Lise ^(b)	49	30,25±7,59		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	22	25,91±7,16		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	İlköğretim ^(a)	10	62,3±5,52	0,195	0,823
		Lise ^(b)	37	61,11±5,7		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	60,99±6,57		
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği		İlköğretim ^(a)	10	28,7±7,08	0,663	0,517
		Lise ^(b)	37	27,14±7,26		
		Lisans-Y.Lisans ^(c)	64	26,21±6,62		

* $p<0,05$ Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Çizelge 18 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlenmiştir ($p<0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğu olan ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlenmiştir

($p>0,05$). Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 19. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Ölçek	Çalışma Durumu	n	$\bar{X} \pm S_s$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Evet	47	76±17,11	-1,439	0,153
		Hayır	59	80,68±16,23		
	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	47	59,52±6,25	-2,013	0,047*
		Hayır	59	61,8±5,44		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	47	29,79±8,48	0,296	0,768
		Hayır	59	29,33±7,66		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Evet	67	74,02±17,11	-0,741	0,460
		Hayır	44	76,55±18,3		
	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	67	60,78±6,8	-0,776	0,440
		Hayır	44	61,71±5,06		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Evet	67	26,14±6,73	-1,149	0,253
		Hayır	44	27,66±7,02		

* $P<0,05$ *Independent sample t-testi*

Çizelge 19 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin çalışıp çalışmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($t=-2,013$ gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında çalışmayan ailelerin puanları (61,8±5,44) çalışan ailelerin puanlarına (59,52±6,25) göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yani çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik anne baba tutum puanlarının çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anne baba tutum puanlarına göre yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlenmiştir ($p>0,05$). Yani Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin çalışıp çalışmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 20. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Ölçek	Gelir Durumu	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Gelir giderden az	31	61,36±6,56	0,641	0,523
		Gelir gider eşit veya Fazla	75	60,55±5,63		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Gelir giderden az	31	29,91±7,31	0,309	0,758
		Gelir gider eşit veya Fazla	75	29,38±8,31		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Gelir giderden az	26	61,54±6,99	0,372	0,711
		Gelir gider eşit veya Fazla	85	61,03±5,93		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Gelir giderden az	26	27,35±8,31	0,515	0,608
		Gelir gider eşit veya Fazla	85	26,56±6,39		

* $P<0,05$ *Independent sample t-testi*

Çizelge 20 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 21. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Çocuk Sayılarına Göre Karşılaştırılması

	Ölçekler	Çocuk sayısı	n	$\bar{X}_{\pm}S_s$	F	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	1 Çocuk	17	62,65±4,25	1,797	0,171
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	2 Çocuk	63	60,93±6,44		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	3-+ Çocuk	26	59,24±5,17		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	1 Çocuk	17	29,95±7,62	0,058	0,944
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	2 Çocuk	63	29,59±8,63		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	3-+ Çocuk	26	29,12±6,83		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	1 Çocuk	50	61,28±6,37	0,174	0,841
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	2 Çocuk	46	60,79±6,08		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	3-+ Çocuk	15	61,8±6,05		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	1 Çocuk	50	25,98±6,63	1,639	0,199
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	2 Çocuk	46	26,64±6,44		
	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği	3-+ Çocuk	15	29,6±8,44		

* $p < 0,05$

Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Çizelge 21 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklılık, İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p > 0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p > 0,05$). Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 22. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Özel Gereksinimli Çocuklarının Tanısına İlişkin Bulguları

Ölçekler	Tanı	n	$\bar{X}_{\pm Ss}$	F	p
İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	Serebral Palsi	24	61,21±5,32	0,137	0,938
	Zihinsel Yetersizlik	21	60,1±6,06		
	Down Sendromu	16	60,82±5,25		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	60,87±6,46		
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları ölçeği	Serebral Palsi	24	26,71±6,84	2,419	0,070
	Zihinsel Yetersizlik	21	28,39±8,79		
	Down Sendromu	16	29±7,56		
	Otizm Spektrum Bozukluğu	45	31,76±7,97		

* $p < 0,05$ Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Çizelge 22 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları özel gereksinimli çocukların tanılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p > 0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istendik ve istenmeyen anne baba tutumlarının çocuklarının; Serebral Palsi, Zihinsel Yetersizlik, Down Sendromu, Otizm Spektrum Bozukluğu tanılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Çizelge 23. Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ailelerin ve Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Anne-Baba Tutumları Ölçek Toplam Puanlarının Ailelerin Psikolojik Destek Alma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Psikolojik destek	n	$\bar{X}_{\pm Ss}$	t	p
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	11	58,82±3,52	-1,170	0,245
	Hayır	95	61,02±6,09		
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Aileler	İstenmeyen Anne-Baba Tutumları ölçeği	11	29,46±5,89	-0,032	0,974
	Hayır	95	29,54±8,24		
İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	4	62,25±7,59	0,364	0,716
	Hayır	107	61,11±6,14		
İstenmeyen Anne-Baba Tutumları ölçeği	İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği	4	25,75±8,23	-0,293	0,770
	Hayır	107	26,78±6,84		

* $P < 0,05$ Independent sample t-testi

Çizelge 23 incelendiğinde özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin psikolojik destek alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Yani özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının ailelerin psikolojik destek alıp almamasına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstendik Anne-Baba Tutumları ve İstenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçek toplam puanları ailelerin psikolojik destek alma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Yani tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin anne baba tutumlarının ailelerin psikolojik destek alıp almamasına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir.

V.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Demografik Bilgi Formu, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve Anne-Baba Tutum Ölçekleri ile istatistiksel bir çalışma yapılmıştır. Araştırmaya özel gereksinimli çocuğa sahip 106 anne baba, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 111 anne baba olmak üzere toplamda 217 anne baba araştırmaya katılım sağlamıştır.

A. Sonuçlar

1. Araştırmaya özel gereksinimli çocuğa sahip 106 anne baba ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 111 anne baba toplam 217 aile katılmıştır.
2. Araştırmaya katılan ailelerden özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %45,28'i 25-34 yaş aralığında, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %41,44'ü 25-34 yaş aralığındadır. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin yaş dağılımlarının benzer olduğu bulunmuştur.
3. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %96,23'ü evli, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %90,99'u evlidir. Hem özel gereksinimli çocuğa sahip aileler hem de tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerde evli aile sayısının benzer olduğu bulunmuştur.
4. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %71,70'i anne, %28,30'u baba, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %82,88'i anne, %17,12'si babadır. Araştırmaya katılan anne katılım oranının baba katılım oranından daha yüksek olduğu bulunmuştur.
5. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %33,02'si ilköğretim mezunu, %46,23'ü lise mezunu, %20,75'i lisans- yüksek lisans

mezunu tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %9,01'i ilköğretim mezunu, %33,33'ü lise mezunu, gereksinimli çocuğu olanların, %57,66'sı lisans- yüksek lisans mezunudur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin lise, lisans-yüksek lisans eğitim düzeyinin, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin lise, lisans-yüksek lisans düzeyine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

6. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %44,34'ü çalışan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin ise %60,36'sı çalışan olduğu, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %55,66'sının çalışmayan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %39,64'nün çalışmayan olduğu görülmektedir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin çalışan oranı yüksek iken özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çalışmayan oranının yüksek olduğu bulunmuştur.
7. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %29,25'inin geliri giderlerinden az, %70,75'nin gelir gider eşit veya fazla, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %23,42'sinin geliri giderlerinden az, %76,58'nin ise gelir gider eşit veya fazla olduğu görülmektedir. Her iki grupta da gelir gider eşit veya fazlan olan ailelerin az gelir düzeyinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.
8. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %16,04'ünün bir çocuğu olduğu, %59,43'ünün iki çocuğu olduğu, %24,53'ünün üç çocuğu olduğu, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin %45,05'inin bir çocuğu olduğu %41,44'ünün iki çocuğu olduğu, %13,51'in üç çocuğu olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre birden fazla çocuk sahibi olduğu bulunmuştur.
9. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının %22,64'nün tanısı Serebral Palsi, %19,81'inin tanısı Zihinsel Yetersizlik, %15,06'sının tanısı Down Sendromu, %42,45'inin tanısı ise Otizm Spektrum Bozukluğu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde en fazla tanı alan grubun Otizm Spektrum Bozukluğu olduğu bulunmuştur.

10. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin %10,38'i psikoloji destek alırken, tipik gelişim gösteren çocuğu sahip ailelerin %3,60'ı psikolojik destek aldığı görülmektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik destek alma oranının tipik gelişim gösteren çocuğu sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
11. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının cinsiyet, yaş ve gelir durumu, çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
12. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının ailelerin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırmaya katılan sadece özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının eğitim durumu ilköğretim mezunu olanların, eğitim durumu lisans-yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılığın alt boyutlarından olan; yapısal stil, sosyal kaynaklar ve kendilik algısı boyutlarının puanlarının eğitimi ilköğretim mezunu olan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin eğitimi lise ve lisans- yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gelecek algısı boyutunun puanında ise eğitimi ilköğretim mezunu olan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin eğitimi lisans- yüksek lisans mezunu olan ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
13. Araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerde ise psikolojik dayanıklılıklarının ailelerin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
14. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan sosyal yeterlik ile ailelerin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin sosyal yeterliklerinin çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
15. Araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan gelecek algısı ile ailelerin çalışma

durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Çalışmayan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin gelecek algısının çalışan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

- 16.** Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin özel gereksinimli çocuğa sahip olmalarının psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan gelecek algısı ile anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Yani araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin gelecek algısının özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
- 17.** Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının çocuklarının tanılarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
- 18.** Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının psikolojik destek alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Psikolojik destek alan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının, psikolojik destek almayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan yapısal stilin psikolojik destek alan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde psikolojik destek almayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
- 19.** Araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının psikolojik destek alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- 20.** Araştırmaya katılan ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
- 21.** Araştırmaya katılan ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin ise istenmeyen anne baba tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmazken istedik anne baba tutumlarının cinsiyet

değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin istedik tutumlarının, babaların istedik tutumlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

22. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
23. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
24. Araştırmaya katılan ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin çalışıp çalışmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunurken, istedik anne baba tutumlarının ailelerin çalışma değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istedik anne baba tutumlarının çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
25. Araştırmaya katılan ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının ailelerin çalışıp çalışmama değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
26. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
27. Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
28. Araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istedik anne baba tutumlarının ve istenmeyen anne baba tutumlarının özel gereksinimli çocuğa sahip olma

değişkenine bakıldığında; özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan ailelerin istedik anne baba tutumlarında anlamlı bir farklılık göstermediği bulunurken, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin istenmeyen anne baba tutumlarının özel gereksinimli çocuğa sahip olmayan ailelere göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

- 29.** Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin, istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının çocuklarının; Serebral Palsi, Zihinsel Yetersizlik, Down Sendromu, Otizm Spektrum Bozukluğu tanılarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
- 30.** Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin psikolojik destek alıp almamasına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
- 31.** Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları ile İstedik Anne-Baba tutumları arasında negatif zayıf bir ilişki bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları arttıkça İstedik Anne-Baba tutumları azalmaktadır.
- 32.** Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile İstedik Anne-Baba Tutum puanları arasında pozitif zayıf ilişki bulunurken Psikolojik Dayanıklık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları arasında negatif zayıf ilişki bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıkları arttıkça istedik anne baba tutumları artmaktadır, psikolojik dayanıklılıkları azaldıkça, istenmeyen anne baba tutumları da artmakta olduğu tespit edilmiştir.

B. Tartışma

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları ile İstendik Anne-Baba tutumları arasında negatif zayıf bir ilişki bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları arttıkça İstendik Anne-Baba tutumları azalmaktadır. Araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin Psikolojik Dayanıklık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile İstendik Anne-Baba Tutum puanları arasında pozitif zayıf ilişki bulunurken Psikolojik Dayanıklık Ölçek/Alt Boyut Puanları ile İstenmeyen Anne-Baba Tutum puanları arasında negatif zayıf ilişki bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıkları arttıkça istendik anne baba tutumları artmaktadır, psikolojik dayanıklılıkları azaldıkça, istenmeyen anne baba tutumları da artmakta olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Demirsu (2018) yaptığı araştırmada psikolojik dayanıklılık ve anne baba tutumlarının ilişkisi incelemiş ve anne babanın aşırı koruyucu tutumu arttıkça psikolojik dayanıklılığın azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının cinsiyet, yaş, gelir durumu, çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Şen Ün ve Macaroğlu Akgül (2022), özel gereksinimli çocuğu sahip annelerin psikolojik dayanıklılıkları ile yaş ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bahat ve diğerleri (2022) yaptıkları çalışmada 5-6 yaş aralığındaki özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren çocukların annelerinden alınan görüşler çerçevesinde yaş ve cinsiyetin psikolojik dayanıklılık ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Dursun (2022), özel gereksinimli çocuğu bulunan aileler üzerinde yaptığı araştırmasında ise cinsiyet değişkeninin psikolojik dayanıklılık ile arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığına ulaşmıştır. Rea-Amaya ve diğerleri (2017) otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocukların anne babaları ile gerçekleştirdiği araştırmasında ailelerin cinsiyeti, gelir durumları ve yaşları ile psikolojik dayanıklılık arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Söylev ve Kapucu Öztürk (2022) ise özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarıyla ilgili yapmış

oldukları çalışmada cinsiyet değişkenine göre ailelerin psikolojik dayanıklılıkları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucunu bulmuşlardır. Kavaliotis (2017), otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların anne babaları ile gerçekleştirdiği araştırmasında gelir durumunun psikolojik dayanıklılığa olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Bireyler cinsiyet fark etmeksizin hayatlarının farklı dönemlerinde farklı zorluklarla karşılaşabilirler. Dolayısıyla psikolojik dayanıklılığın bireylerin cinsiyetiyle doğrudan bağlantılı olmadığı varsayılabilir.

Bu çalışmada ailelerin psikolojik dayanıklılıkları ve eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıkları ve eğitim düzeyleri değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre ailenin eğitim düzeyinin psikolojik dayanıklılık üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. İlkokul eğitim düzeyine sahip olan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının üniversite ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlardan anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Mutlu (2020) yaptığı çalışmada Serebral Palsi'li çocuğa sahip annelerin psikolojik dayanıklılıklarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulmuştur. Lise mezunu annelerin psikolojik dayanıklılıklarının üniversite ve lisansüstü eğitim mezunu annelerin psikolojik dayanıklılıklarından daha yüksek bulmuştur. Psikolojik dayanıklılığın eğitim düzeyi ile ilişkili olmadığı sonuçlarına da ulaşılan araştırmalar olmuştur (Açar, 2018; Akbaş, 2015; Demirel, 2021).

Araştırmaya katılan, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan sosyal yeterlik ile ailelerin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin sosyal yeterliklerinin çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşamlarında yakın çevresiyle daha rahat ilişki kurabildiği, sınırlı bir çevresi olduğu düşünüldüğünde sosyal yeterliklerinin daha yüksek olmasının gözlemlenebileceği düşünülmektedir. Ayrıca iş hayatında yaşanan olumsuz yaşantıların ailelerin dayanıklılıkları üzerinde izler bırakabilmektedir (Deniz, Çimen ve Yüksel, 2020).

Söz konusu araştırma sonucuna göre, psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan gelecek algısının özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ile tipik gelişim

gösteren çocuğa sahip aileler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin gelecek algısı tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gelecek algısı, bireylerin geleceği hakkındaki duygu ve düşüncelerini belirtmektedir (Çetin, Yeloğlu ve Basım, 2015). Özel gereksinimli çocuğa sahip olmak ailelerin birtakım inançlarını, değerlerini, duygu ve düşüncülerini değiştirebilir (Akkök, 2003). Özel gereksinimli çocukların doğumuyla başlayan zorlu ve sancılı süreç ile yüzleşen anne babaların gelecekte yaşayacakları zorlukları artmakta olacaktır (Baykoç, 2017). Bu noktada, ailelerin yaşamlarında özel gereksinimli çocukları daha öncelikli hale gelebilir ve ailelerin yaşamdaki beklentileri değişebilir. Dolayısıyla beklentisi değişen özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin hayatlarında yükledikleri anlamların beklentilerin değişmesi sonucunda psikolojik olarak daha dayanıklı olmaları mümkün olabilmektedir. Mutlu (2020) yaptığı çalışmada da Serebral Palsi tanılı çocuğa sahip annelerin; psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan gelecek algısının tipik gelişim gösteren ailelere göre daha yüksek bulmuştur.

Araştırmaya katılan, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının çocuklarının tanılarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Bozdemir (2023) yaptığı çalışmada ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıklarının özel gereksinimli çocukların sahip oldukları engel türüne göre farklılaşmadığını bulmuştur. Dursun (2022), özel gereksinimli çocuğa sahip aileler ile yaptığı çalışmada ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının çocuklarının engel düzeyleri ile arasında anlamlı bir ilişki bulmamıştır. Literatürde, bu araştırmanın sonucundan farklı sonuçların da olduğu görülmektedir. Bildirici (2014), özel gereksinimli olan çocukların anneleri ile yürüttüğü çalışmada, çocuklarının durumu ağırlaştıkça annelerinin yüklerinin artmasıyla psikolojik olarak dayanıksız hale geldiklerini bulmuştur. Araştırmamızın bulgusu, Bozdemir (2023) ve Dursun (2022) çalışmaları ile örtüşürken Bildirici (2014) ile örtüşmemektedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler birçok sorunlarla baş etmektedirler. Hayattaki sorumlulukları da artmaktadır. Bu noktada sahip olunan çocuğun tanısının bir farklılığa sebep olmadığı düşünülmektedir.

Psikolojik destek alan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının, psikolojik destek almayan özel gereksinimli çocuğa sahip

ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca psikolojik dayanıklılığın alt boyutu olan yapısal stilin psikolojik destek alan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde psikolojik destek almayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Dicle ve Kutbay (2023) tarafından yapılan çalışmada psikolojik destek alan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık puanlarının psikolojik destek almayan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bozkurt (2019), otizm spektrum tanısına sahip çocuğu olan ailelerle yaptığı araştırmada kişinin önceden psikolojik yardım alma durumuna göre farklılık ortaya çıkmıştır ve önceden psikolojik yardım alan kişilerde psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Kahraman (2022) yaptığı çalışmada özel öğrenme güçlüğü tanılı çocukların anne ve babalarının tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini bulmuştur. Özyürek (2022), okul öncesi ve ilkokul çağındaki özel gereksinimli çocuklara sahip anne ve babaların tutumlarını incelediğinde, annelerin daha çok aşırı hoşgörölü tutuma sahip olduklarını babaların ise baskıcı ve otoriter tutuma sahip olduğunu bulmuştur. Araştırmaların sonuçlarının birbirinden farklılık göstermesinin sebebinin yalnızca cinsiyet değişkeninin anne baba tutumlarını etkilemediği ve çocukların tanıları, ailedeki çocuk sayısı, anne babaların yaşları ve eğitim düzeyleri gibi birçok sosyokültürel değişkenlerin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin yaş ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Anne ve babanın yaşları fark etmeksizin tutumlarının değişmediği varsayılabılır. Keskin ve arkadaşları (2010) özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların tutumlarının yaşları ile anlamlı bir ilişkisi olmadığını bulmuşlardır. Rüstemova (2018) yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocukların ailelerin anne baba tutumlarını incelediği araştırmasında yaş değişkenine göre anne baba tutumlarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sak ve arkadaşları (2015) okul öncesi dönem çocuğa sahip anne-babalarla yaptığı çalışmada yaş

değişkenin aşırı koruyucu aile tutumunun üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İnci ve Deniz (2015) yaptığı çalışmada yaş ve eğitim düzeyinin anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemiş olup anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Dilekmen ve Aydoğdu (2016) aileler ile yaptıkları çalışmada ebeveynlerin tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediğini bulmuşlardır. İncelenen çalışmaların yapılan bu araştırmanın sonuçlarını desteklediği söylenebilir. Yapılan araştırmaların ve bu araştırmanın sonucuna göre anne baba tutumlarının yalnızca yaş değişkenine göre değişmediği başka değişkenlerin de anne baba tutumlarını etkileyebileceği düşünülebilir.

Yapılan bu çalışmada, çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istedik anne baba tutumlarının, çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istedik anne baba tutumlarının, çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre arttığı görülmüştür. Yapılan bu araştırmaya göre çalışmayan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istedik tutumlarının çalışan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelere göre arttığı görülmektedir. Bunun sebebinin de çalışmayan ailelerin iş yükünün olmayışından dolayı evde çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmeleri ve bunun sonucunda da çocuklarına karşı daha sabırlı ve anlayışlı olan ailelerin istedik tutum sergiledikleri düşünülebilir (Şanlı, 2007). Dilekmen ve Aydoğdu (2016) yaptıkları çalışmada, çalışmayan ebeveynlerin istedik tutum sergilediklerini, çalışan ebeveynlerin ise istenmeyen tutumları sergiledikleri bulunmuştur. Ergün (2021) yaptığı çalışmada ise tipik gelişim gösteren ve otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocuğa sahip annelerin çocuklarına karşı istedik tutumlarının çalışıp çalışmama durumundan anlamlı düzeyde etkilenmediği, fakat otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocuğa sahip çalışan annelerin ev hanımı olanlara göre çocuklarına karşı istenmeyen tutumları sergiledikleri belirlenmiştir. Anne ve baba tutumlarının, ailelerin çalışıp çalışmama durumunun ilişkin sonuçların farklılık göstermesinden hareketle özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin tutumların yalnızca çalışıp çalışmama durumuna bağlı olmadığı, ailelerin gelir düzeyleri, aldıkları sosyal yardımlar, çocuklarının bakımında eşlerinin desteğini alıp almamaları gibi değişkenlerin etkileyebileceği varsayılmıştır.

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Anne babaların çocuklarına karşı tutumlarının yalnızca maddi durumlarına göre değişmediği çocuklara karşı tutumlarının başka değişkenlere de bağlı olarak değiştiği düşünülebilir. Şanlı ve Öztürk (2012) yaptıkları araştırmada, annelerin aylık gelir durumuna göre istedik ve istenmeyen tutumların ilişkili olmadıklarını tespit etmişlerdir. Tortumluoğlu (1999) aylık geliri yüksek, Ömeroğlu (1996) ise aylık geliri düşük olan annelerin istenmeyen tutum puanlarının daha yüksek olduklarını bulmuştur. Tortumluoğlu (1999) ise, annelerin istedik tutumlarının annenin gelir durumuyla ilişki olmadığını bulmuştur. Ömeroğlu'nun (1996) çalışmasında ise aylık gelir artışına paralel olarak annelerin istedik tutumlarının arttığını bulmuştur. Uykan ve Akkaynak'ın (2019) yaptığı çalışmada okul öncesine devam eden çocuk annelerinin ebeveyn tutumlarını incelemişlerdir. Uykan ve Akkaynak (2019), sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde annelerin demokratik tutumlarını daha yüksek bulurken, sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerde ise annelerin otoriter tutumlarını daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmalardan elde edilen bulgulara göre ailenin gelir düzeyinin tek başına anne baba tutumları üzerinde etkili olmadığı söylenebilir. Gelir düzeyinin yanında ailenin herhangi bir maddi destek alıp almamasına bakılabilir.

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin istedik ve istenmeyen anne baba tutumlarının, ailelerin çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlemlenmiştir. Saltık (2021) yaptığı çalışmada çocukların ailenin kaçınıcı çocuğu olduğunun anne baba tutumları ile ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir. Kaynar ve Yıldız (2003) yaptıkları çalışmada tipik gelişim gösteren çocukların annelerinin tutumlarının ailedeki çocuk sayısı ile ilişkisi bulunmadığı gözlemlenmiştir. Ergün (2021) yaptığı çalışmada tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin Anne Baba Tutum Ölçekleri Aşırı Hoşgörülü Tutum alt boyut puanının çocuk sayısından anlamlı ölçüde etkilenmediği bulunmuştur. Çalışma bulgularından farklı olarak, Sak ve arkadaşları (2015) yapmış oldukları çalışmalarında, okul öncesi dönemde çocuğa sahip anne babaların çocuk sayısı

arttikça otoriter tutumlarının da arttığını bulmuşlardır. Çalışmalardan elde edilen bulguların farklılık gösterme nedenlerinde anne baba tutumlarının sadece çocuk sayısından etkilenmediği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin özel gereksinimli çocuğa sahip olma durumunun istedik anne baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunurken istenmeyen anne baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin istenmeyen anne baba tutumlarının tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelere göre daha çok sergilendiği gözlemlenmiştir. Bu bulgunun nedeninin özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların özel gereksinimli çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutum sergilemesi olarak düşünülmektedir. Ayrıca özel gereksinimli çocuğa sahip aileler, çocuklarını ne kadar kontrol altında tutarlarsa o derece çocuklarını koruduklarını düşündüklerinden istenmeyen anne baba tutumlarını sergiledikleri söylenebilir (Özyürek ve Ergün, 2021). Humphries ve Bauman (1980) yaptıkları çalışmada, öğrenme güçlüğü olan çocukların annelerin öğretmen gibi davrandıklarını; tipik gelişim gösteren çocukların annelerinin daha otoriter ve kontrolcü ebeveynlik tutumları sergiledikleri görülmektedir. Gau ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada ise otizm spektrum bozukluğu tanımlı çocukların ebeveynlerin tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine göre tutumlarının daha otoriter oldukları bulunmuştur. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin, çocuklarını ne kadar kontrol altında tutarlarsa o derece çocuklarını koruduklarını ve çocukları için iyi olan şeyleri yaptıklarını düşündüklerinden, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin daha otoriter daha kontrolcü tutum sergiledikleri ve bundan dolayı da istenmeyen tutumların ortaya çıktığı düşünülebilir.

C. Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde gelecekte yapılacak çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

i. Araştırmanın örneklemini 168 anne, 49 baba katılımcı oluşturmuştur. Babalara ulaşım noktasında zorluk yaşanmıştır. Daha geniş araştırma sonucuna ulaşmak için sonraki çalışmalarda babaların katılımının ve toplanacak verilerin artırılması önem taşımaktadır.

ii.Araştırmada çocukların cinsiyetleri ve yaşları belirtilmemiştir. Bundan sonraki çalışmalarda çocukların cinsiyetleri ve yaşları çalışmaya dahil edilerek incelemeler yapılabilir.

iii.Araştırma sonucuna göre anne babaların, psikolojik dayanıklılıkları ve anne babaların eğitim durumları incelendiğinde eğitim durumu ilköğretim olan anne babaların psikolojik dayanıklılıkları, eğitim durumu lisans-yüksek lisans olan anne babalara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ailelere alanında uzman kişiler tarafından ailelerin ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda eğitimler planlanabilir.

iv.Araştırma sonucuna göre anne babaların, İstenmeyen Anne-Baba Tutumları lek toplam puanlarının, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin istenmeyen anne baba tutum ölçek puanları, özel gereksinimli çocuğu olmayanların puanlarına göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İlerideki çalışmalarda, özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin anne baba tutumları üzerine daha detaylı çalışmalar yapılabilir.

v.Araştırmaya katılan anne babaların , %6,91'i psikolojik destek alırken, %93,09'u psikolojik destek almamaktadır. Ailelerin psikolojik destek alabilecekleri konusunda bilgilendirilmeleri, devlet aracılığıyla ücretsiz ya da daha uygun ücretlerle psikolojik yardım alacakları merkezler oluşturulabilir.

VI. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKKÖK. (2003). **Farklı Özelliğe Sahip Olan Çocuk Aileleri ve Ailelerle Yapılan Çalışmalar**. A. Ataman (Ed.) **Özel Eğitime Giriş**. Ankara, Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- ARAL, N. ve GÜRSOY, F. (2012). **Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**. İstanbul, Morpa Yayıncılık.
- ARAL, N. ve KADAN, G. (2018). **Çocuk Yetiştirme Tutumları**. K. Tepeli ve E. Durualp (Ed.), **Aile Yaşam Döngüsü**, Ankara, Hedefcs Basın Yayın.
- ARDIÇ, A. (2014). **Bireysel Farklılıklar**, Ankara, Vize Yayıncılık.
- ATAMAN, A. (2011). **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- BAYKOÇ, N. (2011). **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim**, Ankara, Eğiten Kitap.
- BAYKOÇ, N. (2017). **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim**, Ankara, Eğiten Kitap Yayıncılık, 4. Baskı
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2010). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Ankara, Pegem Akademi, 3. Baskı
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., ÇAKMAK, E. K., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş. ve DEMİREL, F (2009). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Pegem Akademi
- CAVYAKTAR, A. ve DİKEN, İ. H. (2006). **Özel Eğitime Giriş**, Ankara, Kök Yayıncılık.
- CAVYAKTAR, A. (2012). **Özel Eğitimde Uygulamalı Aile Eğitimi**, Ankara, Vize Yayıncılık.

- CAVKAYTAR, A. (2015). **Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği**, Ankara, Vize Yayıncılık, 3. Baskı.
- DİKEN, H. İ. (2015). **Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim**. Ankara, Pegem Yayınları.
- ERİPEK, S. (2005). **Özel Eğitim**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- GLADDING, S.t. (2015). **Family Therapy: History, Theory and Practice**, 16. Baskı, Boston M.A: Pearson.
- HALLAHAN, D. P., ve Kauffman. J. M. (2003). **Exceptional Lernerers: Introduction to Special Educaiton**, Boston: Allyn and Bacon.
- HOWARD, V. F., WILLIAMSI B. ve LEPPER, C. E. (2011). **Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklar: Eğitimciler, Aileler ve Hizmet Verenler İçin Bir Başlangıç**, Çev. G. Akoğlu, Ankara, Nobel Yayıncılık, 4. Baskı.
- KALAYCI, Ş. (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 1. Baskı
- KARASAR. N. (2020). **Bilimsel Araştırma** Yöntemi, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık. 35. Baskı.
- KUMPFER, K. L. (1999). **Factors and Process Contributing to Resilience: The Resilience Framework**. In M. D. Glantz ve J. L. Johnson (Eds.), **Resilience and Development: Positive Life Adaptations**. (pp. 179-224). New YorkÇ Kluwer Academic/ Plenum Publishers.
- NAZLI, S. (2020). **Aile Danışmanlığı**, Ankara, Anı Yayıncılık.
- ÖZYÜREK, M. (2006). **Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi**. Ankara, Kök Yayıncılık.
- SEÇER, İ. (2015). SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi: Analiz ve Raporlaştırma, Ankara, Anı Yayıncılık, 2. Baskı.
- SELIGMAN, M. (1990). **Learned Potimism**, New York: Random House.
- UZUNAY, Y. M. (2013). **Çocuk Eğitiminde Anne Baba Tutumları**, Eşik Yayınları.

- YAVUZER, H. (2008). **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, H. (2014). **Çocuğu Tanımak ve Anlamak**. İstanbul, Remzi Kitabevi
- YAVUZER, H. (2016). **Ana- Baba ve Çocuk**. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, H., KÖKNEL, Ö., KULAKSIZOĞLU, A., AYHAN, H., DODURGALI, A. ve EKŞİ, H. (2011). **Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları**. İstanbul, Timaş Yayınları.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2008). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara, Seçkin Yayınları.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2004). **Çocuk Ruh Sağlığı**. (27. Baskı). İstanbul, Özgür Yayınları.

MAKALELER

- AKANDERE, M., ACAR, M. ve BAŞTUĞ, G. (2009). “Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 22, ss.23-32.
- AKARSU, Ö. ve KOSTAK AKGÜN, M. (2021). “Zihinsel Yetersiz Çocukların Aile Yüğü, Özbakım Becerileri, Annelerinin Yaşam Doyumu ve Etkileyen Faktörler”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 7, sayı 2, ss.18-35.
- AKBAŞ, D. ve KAHRAMAN, N. (2020). “Psikolojik Dayanıklılık için Boylamsal Bir Ölçme Modeli: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, sayı 51, ss.220-242.
- AKÇA, F. ve ÖZYÜREK, A. (2019). “Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş ve Normal Gelişen Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sıkıntıyı Tolere Etme, Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri”, **Journal of History Culture and Art Research**, cilt 8, sayı 1, ss.347-361.

- AKDOĞAN, B. ve YALÇIN, S. B. (2018). “Lise Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Çözme Davranışlarının Öznel İyi oluşlarını Yordaması”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 46, ss.174-1997.
- ALTUĞ ÖZSOY, D. S., ÖZKAHRAMAN A. Ş. ve ÇALLI Y. H. F. (2006). “Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi”, **Sosyal Politika Çalışma Dergisi**, cilt 9, sayı 9, ss.69-78.
- AR, Ö. F., ŞEN, M. ve MELEKOĞLU, M. (2022). “Erken Çocuklukta Özel Eğitimde Ailenin Rolü”, **Trakya Eğitim Dergisi**, cilt 12, sayı 2, ss.637-646.
- ARSLAN, A., ULAŞ, A. H. ve COŞKUN, M. K. (2020). “Özel Eğitimde Aile Eğitimine Yönelik Bir Derleme Çalışması”, **EKEV Akademi Dergisi**, sayı 84, ss.21-38.
- ATALAN, G. ve TOPÇU KABASAKAL, Z. (2023). “Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Ebeveynlerde Psikolojik Yardım Almaya İlişkin Tutum, Psikolojik Sağlamlık ve Eş Desteği İlişkisi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 22, sayı 85, ss.173-187.
- AVŞAROĞLU, S. ve GİLİK, A. (2017). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne-Babaların Kaygı Durumlarına Göre Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi”, **İlköğretim Online**, cilt 16, sayı 3, ss.1022-1035.
- AVŞAROĞLU, S. ve GÜLEŞ, E.(2019). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne- Babaların Yaşam Doyumlarının Öz- Anlayış ve Merhamet Düzeyleri Açısından İncelenmesi”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, cilt 27, sayı 1, ss.365-376.
- AYDOĞDU, F. ve DİLEKMEN, M.(2016). “Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, **Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 11, sayı 2.

- AYTEKİN, Ç. , ARTAN, İ., BENCİK KANGAL, S., ÇALIŞANDEMİR, F. ve ÖZKIZIKLI, S. (2016). “ Çocukların Anne- Babalarına Yönelik Alguların İncelenmesi”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 1, sayı 38, ss.168-188.
- BAHAT, Ş. , GÜLAY OGELMAN, H. VE GÜVEN, D. (2022). “Özel Gereksinimli ve Normal Gelişim Gösteren Kardeşe Sahip 5-6 Yaş Çocuklarının Psikolojik Dayanıklılıklarının Ebeveyn Görüşlerine Dayalı Olarak Karşılaştırılması”, **EKEV Akademi Dergisi**, sayı, 91, ss. 281-29.
- BAKKALOĞLU, H., YILMAZ B., KÖNEZ, N. ve YALÇIN, G., (2018). “Türkiye’de Okul Öncesi Kaynaştırma Konusunda Yapılan Araştırmalar Bize Neler Söylüyor?”, **Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 19, sayı 1, ss.119-150.
- BALTACI, A. (2018). “Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, cilt 7, sayı 1, ss.231-274.
- BARON, R. M. ve KENNY, D. A. (1986). “The Moderator-Mediator Variable Distinction İn Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, And Statistical Considerations”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 51, ss.1173-1182.
- BASIM, H. ve ÇETİN, F. (2011). “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nin Güvenirlik ve Geçerlilik Çalışması”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, cilt 22, sayı 2, ss.104-114.
- BAŞAL, H. A., BAĞCELİ KAHRAMAN, P., TANER DERMAN, M., KAHRAMAN, Ö. ve SÜMER, H. (2014). “ ’Otoriter’ ve ‘Demokratik’ Tutuma Sahip Ebeveynleri Olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller”, **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.384-409.
- BAUMRIND, D. (1966). “Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior”, **Child Development**, cilt 37, sayı 4, ss.887-907.

- BEKTAŞ, M. ve AŞKIN CERAN, M. (2021). “Özel Gereksinimli Çocuk, Dezavantajlı Çocuklar”, **KTO Karatay Üniversitesi Yayınları**, ss.255-310.
- BEKTAŞ, M. ve ÖZBEN, Ş. (2016). “Evli Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 14, sayı 1.
- BLOCK, J. ve KREMEN, A.M. (1996). “ IQ and Ego- Resiliency: Conceptual and Empirical Connections and Separateness”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 710, sayı 2, ss.349-361.
- BULUT, Ö. A ve SOYER, M. K. (2021). “İlkokul Öğrencilerinin Algılanan Anne Baba Tutumları ve Olumsuz Değerlendirilme Korkuları ile Öz Yeterlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, cilt 11, sayı 61, ss.215-228.
- CANARSLAN, H. ve AHMETOĞLU, E. (2015). “ Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 17, sayı 1, ss.13-31.
- CANATAN, K. (2020). “Geleneksel ve Modern Ailelerde Çocuk Yetiştirme Tutumları, **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 8, sayı 16, ss.151-165.
- CENGİZ, S., NEBİOĞLU YILDIZ, M. ve PEKER, A. (2021), “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Stres ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, cilt 17, sayı 36 , ss.2940- 2956.
- CEVİZCİ, O. ve MÜEZZİN E, E., (2019). “ Sağlık Çalışanlarında Belirtilerin ve Psikolojik Dayanıklılığın İncelenmesi”, **Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi**, cilt 1, sayı 3, ss.166-72.
- ÇAM, O. ve BÜYÜKBAYRAM, A. (2017). “ Hemşirelerde Psikolojik Dayanıklılık”, **Psikiyatri Hemşireliği Dergisi**, cilt 8, sayı 2, ss.118-126.

- ÇETİN, F. YELOĞLU, H. ve BASIM, H. (2015). “Psikolojik Dayanıklılığın Açıklanmasında Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Rolü: Bir Kanonik İlişki Analizi”, **Türk Psikolojisi Dergisi**, cilt 30, sayı 75, ss.81-95.
- ÇİFTÇİ, H. D.(2015). “Zihinsel Yetersizliği Bulunan Çocuk Sahibi Ebeveynlerin Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi” , **Int. J. Hum. Sci**, cilt 12, sayı 1, ss.36-54.
- ÇİTİL, M. ve DOĞAN, İ. (2019). “ Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yapısı ve Toplumsal İlişkilerinin Belirlenmesi”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 19, sayı 43, ss.61-108.
- DARLING, N. ve STEINBERG, L. (1993). “Parenting Styles as Context: An Integrative Model”, **Psychological Bulletin**, cilt 113, sayı 3, ss.487-496.
- DEMİRİZ, S. ve ÖĞRETİR, D. A. (2007). “Alt ve Üst Sosyo- Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi”, **Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 15, sayı 1, ss.105-122.
- DEMİRLİ, C. ve KENDİR, M. (2016). “Evlilik Doyumu Üzerinde Anne Baba Tutumunun Etkisi İncelenmesi”, **Education Sciences**, cilt 11, sayı 3, ss.96-113.
- DEMİRDÖVEN, B. ve ÖZYÜREK, A. (2022). “Okul Öncesi Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlik Öz Yeterlilikleri ve Tutumları Arasındaki İlişki”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 21, sayı 82, ss.495-510.
- DENİZ, M., KAPICIOĞLU S., YÜKSEL, B, Ö., İÇLİ ÖZBAĞIR, T. ve ERUS, S. M. (2018). “Ergenlerde Saldırganlık ve Sosyal Beceri Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Anne Baba Tutumları”, **Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss.1-11.
- DENİZ, S., ÇİMEN, M., ve YÜKSEL, O. (2020). “Psikolojik Sağlamlığın İş Stresine Etkisi: Hastane Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma”, **İşletme Bilimi Dergisi**, cilt 8, sayı 2, ss.351-370.

- DİCLE ve KUTBAY (2023). “ Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Stresle Bağa Çıkma Düzeylerine Etkisi”, **Social Sciences Studies Journal**, cilt 3, sayı 9, ss.955-965.
- DİKİCİ, H. ve ÖZDEMİR, S. (2023). “Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarla Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Bilgi İşleme Süreçleri ve Yönetici İşlev Davranışlarının Karşılaştırılmalı İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, cilt 24, sayı 3, ss.375-399.
- DOĞAN, Y. , ÖZDEMİR, S., GÜREL SELİMOĞLU, Ö., TÖRET, G. ÖZKUBAT, UÇ ve CEYHUN DUMAN, A. T. (2016). “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan ve Normal Gelişim Gösteren Çocuklarda Anne- Çocuk Etkileşiminin Karşılaştırılması”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, cilt 17, sayı 1, ss.79-96.
- DUMAN, N., GÖKSU, P., KÖROĞLU, C. ve TALAY, A. (2020). “Üniversite Öğrencilerinde Mental İyi Oluş ile Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi”, **Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi**, cilt 4, sayı 7, ss.9-17.
- DUMONT, M. ve POVOST, M. A. (1999). “Relience in Adolescents: Protective Role of Coping Starategies, Self- Esteem and Social Activities on Experience of Stress and Depression”, **Journal of Youth and Adolescence**, cilt 28, sayı 3, ss.343-356.
- DURAN, R. (2022). “Türkiye Aile Yapısının Geleceğine Yönelik Çıkarımların Değerlendirilmesi”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss.147-164.
- ERCAN, F. Z., KIRLIOĞLU, M., ve KALAYCI KIRLIOĞLU, H. İ. (2019). “Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Bu Durumu Kabulleniş Süreçleri ve Bu Duruma Dair Görüşleri”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 19, sayı 44,ss, 597-628.
- EISENBERG, N., ZHOU Q., SPINRAD, T. L., VALIENTE, C., FABES, R. A. ve LIEW, J. (2005). “Relations Among Positive Parenting, Children’s Effortful Control and Externalizing Problems: A Three Wave Longitudinal Study”, **Child Development**, sayı 76, ss.1055-1071.

- EKER, E. ve TÜRİK, A. (2021). “Anne Ebeveynin Kendi Anne Red Kabulünün, Ebeveynlik Tutumu Üzerine Etkisi”, **Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 5, sayı 1, ss.25-39.
- ELUMAR, E. ve SANİ BOZKURT, S. (2023). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarından Beklentileri”, **Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 25, cilt 1, ss.57-71.
- ERDOĞAN, Ö. ve UÇUKOĞLU, H. (2011). “İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları ile Atılganlık ve Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, cilt 19, sayı 1, ss.51-72.
- EROĞLU, Y., ÖZCAN ARICI, N. ve PEKER, A. (2015), “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anneler ile Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Psikolojik Sağlamlık, İyilik Hali ve Mutluluk Düzeylerinin İncelenmesi”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi**, cilt 5, sayı 3, ss.142-150.
- EYCE, B. (2014). “ Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**”, cilt 1, sayı 4, ss.223-244.
- FIRAT, S. (2016). “Otistik Çocukların Anne-Babalarının Depresyon ve Kaygı Düzeyleri”, Çukurova Üniversitesi, **Tıp Fakültesi Dergisi**, cilt 41, sayı 3, ss.539-547.
- FIEDLER, C. R., SIMPSON, R. L. ve CLARK, D. M. (2007). “Parents and Families of Children with Disabilities”, **Effective School- Based Support Services. Prentice Hall.**
- FİLİZOĞLU ÇOKLUK, G. (2022), “Özel Gereksinime İhtiyacı olan Çocuklara Sahip Anne Babalarda Travma Sonrası Büyüme”, **Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi**, cilt 4, sayı 4, ss.378- 386.
- FREDRICKSON, B. L., TUGADE, M. M., WAUGH, C. E. ve LARKIN, G. R. (2003).” What Food Emotions in Crises? A Prospective Study of Resilience and Emotions Following the Terrorist Attacks on the

United States on September 11th, 2001”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 84, sayı 2, ss.365-376.

GARMEZY, N. (1987). “Stress, Competence and Development: Continuities in the Study of Schizophrenic Adults, Children Vulnerable to Psychopathology and the Search for Stress- Resistant Children”, **American Journal of Orthopsychiatry**, cilt 57, sayı 2, 159-174

GARMEZY, N. (1991). “Resilience and Vulnerability to Adverse Developmental Outcomes Associated with Poverty”, **American Behavioral Scientist**”, cilt 34, sayı 4, ss.416-430.

GAU, S., CHOU, M., LEE, J., WONG, C., CHOU, W., WU, & WU, Y. (2010). “Behavioral Problems and Parenting Style Among Taiwanese Children with Autism and Their Siblings”, **Psychiatry and Clinical Neurosciences**, cilt 64, sayı 1, ss.70-78.

GENÇ, H. (2017). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Hayat Boyu Öğrenme Gereksinimleri”, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.125-139.

GİZİR, C. (2007). “ Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması”, **Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal**, cilt 3, sayı 28, ss.113-128.

GOWEN, J. W., JOHNSAN-MARTİN, N., GOLDMAN, B. D. ve APPELBAUM, M., (1989). “ Feelings of Depression and Parenting Competence of Mothers of Handicapped and Nonhandicapped Infants: A Longitudinal Study”, **American Journal on Mental Retardation**, cilt 94, sayı 3, ss.259-271.

GÜLAY OĞELMAN, H. ve ÖZYÜREK, A. (2021). “Anne- Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş): Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi**, cilt 7, sayı 1, ss.1-16.

GÜLŞEN, B. ve GÖK, Ö. F. (2009). “Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Stresle Baş Etme Durumları”, **TAF Prev Med Bull**, cilt 8, sayı 5, ss.413-420.

- HASSAMANCIOĞLU, U., AKIN, A., YOLDAŞ, C. ve ŞAHİN, S. (2020). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerde, Aile İçi Roller ve Çocuğu Tanıma Becerilerinin Aile Yılmazlığına Etkisinin İncelenmesi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, cilt 31, sayı 3, ss.1176-1200.
- HUMPHRIES, T. W., BAUMAN, E. (1980). “Maternal Child Rearing Attitudes Associated with Learning Disabilities”, **Journal of Learning Disabilities**, cilt 13, sayı 3, ss.459-462.
- HUNTER A.J. (2001). “A Cross-Culturak Comparison of Resilience in Adolescents”, **J Pediatr Nurs**, sayı 16, ss.172-179.
- İÇMELİ, C., ATAÖĞLU, A., CANAN, F., ÖZÇETİN, A. (2008). “Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması”, **Düzce Medical Journal**, cilt 10, sayı 3, ss.21-28.
- İNCİ, M. A., ve DENİZ, Ü. (2015). “Baba Tutumları ile Çocuğun Yaşı, Cinsiyeti, Doğum Sırası ve Kardeş Sayısı Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 7, sayı 2.
- KAÇAN SOFTA, H., ÖZTÜRK A., SONKAYA, C. ve DÜŞÜNCELİ, H. (2016). “Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne ve Babaların Aile Yüğü ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi”, sayı 5, **Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi**, ss.37-54.
- KAMYA, H. (2000). “Hardiness and Spiritual Wellbeing Among Social Work Students”, **Journal of Social Work Education**, cilt 36, sayı 2, ss.231-241.
- KANER, S., BAYRAKLI, H. ve GÜZELLER, C. O. (2011). “Anne- Babaların Yılmazlık Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, cilt 12, sayı 2, ss.63-83.
- KARABULUT DEMİR, E. ve ŞENDİL, G. (2008). “ Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), **Türk Psikoloji Yazıları**, cilt 11, sayı 21, ss.5-25.
- KARACAOĞLU, K. ve KÖKTAŞ, G. (2016). “Psikolojik Dayanıklılık ve Psikolojik İyi Olma İlişkinde İyimserliğin Aracı Rolü: Hastane

Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, **İş ve İnsan Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.119-127.

KARADUMAN, H. ve PARLAR, H. (2020), “Gelişimsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan ve Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Aile Yaşam Kalitesi Algılarının İncelenmesi”, **İZÜ Eğitim Dergisi**, cilt 2, sayı 3, ss.101-121.

KARAIRMAK, Ö. (2006). “ Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler”, **Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal**, cilt 3, sayı 26, ss.129-142.

KARATSOREOS, I. N.ve MCEWEN, B. S. (2011). “Psychobiological Allostasis: Resistance Resilience and Vulnerability”, **Trends in Cognitive Sciens**, cilt 15, sayı 12, ss.576-584.

KARS, S., BEKTAŞ, Ö. ve AKYÜREK, G. (2019). “ Ergenlerde Anne-Baba Tutumunun Duygu Düzenleme ve İyilik Haline Etkisinin İncelenmesi”, **Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi**, cilt 7, sayı 2, ss.97-104.

KAVALİOTİS, P. (2017). “Resilience Of Parents With A Child With Autism Spectrum Disorders And Factors For İts Potential Enhancement: Family İncome And Educational Level”, **Journal of Educational and Developmental Psychology**, cilt 7, sayı 1, ss.188-199.

KAVİ, E. ve KARAKALE, B. (2018). “Çalışan Psikolojisi Açısından Psikolojik Dayanıklılık”, **Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, cilt 7, sayı 17, ss.55-77.

KAYA, A. BOZASLAN, H. ve GENÇ, G. (2012). “ Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerin, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi”, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 18, ss.208-225.

KAYA, F. Ş ve GÜNDÜZ, İ. (2019). “Anne-Babası Evli veya Boşanmış Olan Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Tutumu ile Somatizasyon Belirtileri Arasındaki İlişki”, **Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, cilt 3, sayı 1, ss.35-56.

- KAYA, M. (1997). “Ailede Anne- Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, cilt 9, sayı 9, ss.193-204.
- KAYA, Z. ve YAĞAN, F. (2022). “Başa Çıkma Mizahı ile Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkide Psikolojik Dayanıklılığın Aracı Rolü”, **Teorik Bilimleri Dergisi**, cilt 15, sayı 1, ss.146-168.
- KAYACI, Ü ve ÖZBAY, Y. (2016). “ Üniversite Öğrencilerinin Travmatik Yaşantı, Psikolojik Doğum Sıraları ve Sosyal İlgilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarını Yordaması”, **The Journal of Happiness & Well- Being**, cilt 4, sayı 1, ss.128-142.
- KAYNAR, D., VE YILDIZ, S. (2003). “Çocuklardaki Travmatik Kazalar ile Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki”, **İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Hemşirelik Dergisi**, cilt 13, sayı 51, ss.3-24.
- KINDIROĞLU, Z., & YAŞAR EKİCİ, F. (2019). “Ebeveynlerin Psikolojik İyi Oluş ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri ile Çocukların Sosyal Yetkinlik ve Davranışları Arasındaki İlişki”, **Adıyaman University Journal of Educational Sciences**, cilt 9, sayı1, ss.138-157.
- KOBASA, S. (1982). “Commitment and Coping in Stress Resistance Among Lawyers”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 42, sayı 4, ss.707-717.
- KOMPIROVIC, T. P., RADOJEVIC, T. ve DURIC, I. (2020). “The Correlation Between Parenting Styles and Children’s Social Competences and Anti- Social Behavior”, **The New Educational Review**, ss.34-45.
- KONAL ULUSOY, İ. (2022). “İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, **Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 1, sayı 1, ss.29-43.
- KOPARAN, Ş. (2003). “Özel İhtiyaçları Olan Çocuklarda Spor”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 17, sayı 1, ss.153-160.

- KOT, M. , SÖNMEZ, S. ve ERATAY, E. (2018). “Özel Gereksinimli Bireylere Sahip Ailelerin Yaşadıkları Zorluklar”, **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 37, ss.85-96.
- KULAKSIZOĞLU, A. (1989). “Ergen Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki ve Ergenin Problemleri”, **Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, sayı 1, ss.71-87.
- KURU AKTÜRK, N. B., ve EKİM, A. (2023). “Toplumda Engelli Çocuk”, **Arel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, cilt 7, sayı 3, ss.178-185.
- KUZGUN, Y. ve ELDELEKLİOĞLU, J. (1999). “Ana Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 12, sayı 1, ss.69-77.
- LEWIS, R. E. (2000). “Resiliency: Pathway to Protective Factors and Possibilities for Self- Righting Narratives. (Ed: D. CAPUZZİ ve D. R. GROSS) Youth at Risk: A Prevention Resource for Counselors, Teachers and Parents. USA: **American Counseling Association**.
- MALKOÇ, A. ve YALÇIN, İ. (2015). “Üniversite Öğrencilerinde Dayanıklılık, Sosyal Destek, Başa Çıkma ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkiler”, **Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi**, cilt 5, sayı 43, ss.35-43.
- MASTEN, A. S. ve COASTWORTH, J. D.(1998). “The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments: Lessons from Research on Successful Children”, **American Psychologist**, cilt 53, sayı 2, ss.205-220.
- MUTLU ONUK, M. ve TEKİN, U. (2018). “İlköğretim 10-13 Yaş Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Anne-Baba Tutumları Açısından İncelenmesi: Eyüp İlçesi Örneği”, **Meslek Yüksekokulu Dergisi**, cilt 13, sayı 52, ss.17-32.
- NERGİZ, H. ve ULUÇ, S. (2018). “Çocuğunda Görme Yetersizliği Olan Anne ve Babaların Çeşitli Psikolojik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt 19, sayı 1, ss.79-103.

- OĞUZ, H. ve SÖNMEZ, N. (2018). “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Anne- Çocuk ve Baba- Çocuk Etkileşiminin İncelenmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt 19, sayı 1, ss.55-77.
- O’SHEA, D. J., O’SHEA, L. J., ALGOZZİNE, R. ve HAMMİTE, D. J. (2001). “Families and Teachers of Individuals with Disabilities: Collaborative Orientations and Responsive Practies” **Boston: Allyn and Bacon.**
- ÖZBEN, Ş. ve ARGUN, Y. (2002). “Okul Öncesi Çocukların Anne-Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumları ile ilgili Değişkenlerinin İncelenmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, 14, ss.18-28.
- ÖZEL, E. ve ZELYURT, H. (2016). “Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, sayı 36, ss.9-34.
- ÖZEN ALTINKAYNAK, Ş. ve AKMAN, B. (2019). “Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Okula Uyum Becerilerine Anne Baba Tutumlarının Etkisi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, cilt 30, sayı 1, ss.19-36.
- ÖZMEN, D. ve ÇETİNKAYA A. (2012). “Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar”, **Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi**, cilt 28, sayı 3, ss.35-49.
- ÖZŞENOL, F., ÜNAY, B., AYDIN, H. İ., AKIN, R., GÖKÇAY, E. (2022). “Engelli Çocuklara Sahip Ailelerin Psiko-Sosyal Durumlarının ve Beklentilerinin İncelenmesi”, **Gülhane Tıp Dergisi**, cilt, 44, sayı 2, ss.188-194.
- ÖZYÜREK, A. (2022). “Engelli Çocuğa Sahip Anne- Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, cilt 33, sayı 4,ss.1121-1140.
- ÖZYÜREK, A. ve BEGDE , Z. (2016). “Öğretmen ve Anne- Baba Tutumlarının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Problem Çözme Becerilerine Etkisi”, **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 5, sayı 1, ss.204-232.

- ÖZYÜREK, A. ve ERGÜN, Ş. (2021). “Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı ve Normal Gelişim Gösteren 9-12 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 19, sayı 2, ss.1-14.
- PARLAR, H. ve ÖZBUK, H. (2018). “Anne Baba Tutumları ile Çocuk Utangaçlığı Arasındaki İlişki”, **Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi**, cilt 1, sayı 1, ss.57-75.
- PEKŞEN, A. R. (2012). “Ana Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları”, **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 29, ss.1-13.
- REA-AMAYA, A. C., ACLE-TOMASINI, G., ve ORDAZ-VILLEGAS, G. (2017). “Resilience Potential of Autistic Children’s Parents and Its Relationship to Family Functioning and Acceptance of Disability”, **Journal of Education, Society and Behavioural Science**, cilt 20, sayı 1, ss.1–16.
- RUSSELL, A., ALOA, V., FEDER, T., GLOVER, A., MILLER, H. ve PALMER, G. (1998).” Sex-Based Differences in Parenting Styles in A Sam Australian”, **Journal of Psychology**, sayı 50, ss.89-99.
- RUTTER, M. (1985). “Resilience in the Face of Adversity: Protective Factors and Resistance to Psychiatric Disorder”, **British Journal of Psychiatry**, sayı 147, ss.589-611.
- SAK, R., ŞAHİN SAK, İ., ATLI, S. ve ŞAHİN, B. (2015). “Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 11, sayı 3, ss.972-991.
- SUCUOĞLU, B. (2007). “Zihin Engelliler ve Eğitimleri.” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, cilt 8, sayı 2, ss. 88-90.
- ŞANLI, D. ve ÖZTÜRK, C. (2015). “Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi**, cilt 8, sayı 4, ss.240-246.

- SÖYLEV, Ö. F. ve KAPUCU ÖZTÜRK. (2022). “Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Psikolojik Sağlamlığı ile Maneviyat İlişkisi”, **Turkish Academic Research Review**, cilt 7, sayı 2, ss.373-394.
- SÖZER, ÇAPAN, A. ve SARIYILDIZ, D. (2017). “Özel Gereksinim Duyan Çocukların Annelerinin Evlilik Uyumunun İncelenmesi”, **Aydın Sağlık Dergisi**, cilt 3, sayı 2, ss.19-31.
- SÜMER, N., GÜNDOĞDU Aktürk, E. ve Helvacı E. (2010), “Anne- Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış”, **Türk Psikoloji Yazıları**, cilt 13, sayı 25, ss.42-59.
- ŞAHBAZ, Ü. ve YÜCE, G. (2021). “Okulöncesi Eğitime Devam Eden Atipik ve Tipik Gelişim Gösteren Çocukların Saldırganlıklarının ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeylerinin Belirlenmesi”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 52, ss.235-255.
- ŞANLI, D. ve ÖZTÜRK, C. (2012). “Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi”, **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 32, ss.31-48.
- ŞANLI, D. ve ÖZTÜRK, C. (2015). “Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi**, cilt 8, sayı 4, ss.240-246.
- ŞEN ÜN, Y. ve MACAROĞLU AKGÜL, E. (2022). “Özel Gereksinimli Çocuk Annelerinin Sorunlarla Baş Etme Yöntemleri ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Journal of Sustainable Education Studies**, Özel sayı 1 (Ö1), ss.247.270.
- TEMEL, D. ve TÜRKOĞLU, B. (2019). “Yerleşim Yerlerine Göre Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisi”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 39, sayı 2, ss.843-871.

- TERZİ, Ş. (2008). “ Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, cilt 3, sayı 29. ss.1-9.
- TEZEL ŞAHİN, F. ve ÖZYÜREK , A. (2008). “5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, cilt 6, sayı 3, ss.395-414.
- TUGADE, M. M. ve FREDERİCKSON, B. L. (2004).“ Resilient Individuals use Positive Emotions to Bounce Back from Negative Emotional Experiences”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 86, sayı 2, ss.320-333.
- TUASIE, K. ve DYER, J. (2004). “Resilience: A Historical Review of the Construct”, **Holistic Nursing Practice**, cilt 18, sayı 1, ss.3-10.
- TOY, A.B. ve KESİCİ, İ. (2020), “Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Annelerin Eğitim İhtiyaçları”, **İleri Eğitim Çalışmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss.61-93.
- UĞUZ, Ş. TOROS, F., YAZGAN İNAN., B.Y. ve ÇOLAKKADIOĞLU, O. (2004). “Zihinsel Engelli ve/ veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi, **Klinik Psikiyatri**, sayı 7, ss.42-47.
- UYKAN, E. ve AKKAYNAK, M. (2019). “Ebeveyn Tutumları ile Çocukların Öz Düzenlemeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, cilt 6, sayı 3, ss.1620-1644.
- ÜLKER TÜMLÜ, G. ve RECEPOĞLU, E. (2013). “Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, cilt 3, sayı 3, ss.205-213.
- VARIŞ, Y. A. ve HEKİM, M. M. (2017). “Özel Gereksinimli Bireyler ve Müzik Eğitimi”, **Gazi Eğitim Bilimler Dergisi**, cilt 3, sayı 3, ss.29-42.

- VURGUN, Ş. (2015). “Engelli Bireylere Yönelik Alınan Önlemlerin ve Mesleki Eğitimin Uygulamadaki Mevzuat Işığında Değerlendirilmesi: Zonguldak İli Örneği”, **Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi**, sayı 11, cilt 1, ss.177-199.
- WERNER, E. E. (1989). “High-Risk Children in Young Adulthood: A Longitudinal Study from Birth to 32 Years”, **American Journal of Orthopsychiatry**, sayı 59, ss72-81.
- WERNER, E. (1996). “How Kids Become Resilient: Observations and Cautions”, **Resiliency in Action**, cilt 1, sayı 1, ss.18-28.
- YAVUZ, M. ve ŞAFAK, P. (2021). “Otizm Spektrum Bozukluğu, Zihin ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Ebeveynlerinin Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 41, sayı 2, ss.1273-1294.
- YAZICI, D. N. ve DURMUŞOĞLU, M. C. (2017). “Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelerin Karşılaştığı Sorunlar ve Beklentilerinin İncelenmesi”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 30, sayı 2, ss.657-681.
- YILMAZ BOLAT, E. (2018). “Anne Baba Tutumlarının Çocuklarının Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi”, **Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)**, cilt 2, sayı 2, ss.32-38.
- YILDIZ, E. ve ERCİ, B. (2011). “Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, cilt 1, sayı 3, ss.6-11.
- YÜKSEL, H. ve TANRIVERDİ, A. (2019). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Yaşadıkları Sosyal Sorunlar ve Baş Etme Yolları”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, cilt 20, sayı 3, ss.535-559.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL- 1 “Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”,
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_e_Yitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf (Erişim Tarihi: Kasım 2023).

TEZLER

ABACI, (2018). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanılı Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Belirlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi.

AÇAR, F. (2018). “Otistik Çocuk Sahibi Annelerde Psikolojik Dayanıklılık ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi.

AKBAŞ, S. (2015). “Özel Eğitim Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Empati Eğilimleri ile Psikolojik Dayanıklılıkları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nişantaşı Üniversitesi.

AKTAŞ, E. (2010). “Fiziksel Engelli Çocuk ve Ailesinin Evde Bakım Gereksinimine Işık Tutucu Araştırmaların Sistemantik İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.

AYYILDIZ, T. (2005). “Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karaelmas Üniversitesi.

BİLDİRİCİ, F. (2014). “Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Aile Yüğü ile Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişki”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haliç Üniversitesi.

BOZDEMİR, G. (2023). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumlarının Öz Anlayış ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri

Açısından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Dokuz Eylül Üniversitesi.

BOZKURT, E. (2019). “Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Çocuklarındaki Otizm Semptomlarının Şiddetine Göre Psikolojik Dayanıklılık ve Başa Çıkma Tutumlarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Maltepe Üniversitesi.

CAN- ASLAN, Ç. (2015). “Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne ve Babaların Psikolojik Belirtileri, Sosyal Destek Algıları ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Maltepe Üniversitesi.

CÜRE ACER, S. (2020). “Ebeveynlik Tutumunun Psikolojik Belirtilere Etkisinde Zihinselleştirmenin, Dayanıklılığın ve Çocukluk Çağı Deneyimlerinin Rolü: Nesiller Arası Bir Çalışma”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.

ÇANDIR, G. (2015). “4-24 Yaş Arası Otizm Spektrum Bozukluğu ve Down Sendromu Tanısı Alan Çocukların Annelerinde Depresyon, Anksiyete, Stres ve Baş Etme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arel Üniversitesi.

ÇİTLİ, M. (2016). “Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Toplumsal Yapısı ve Eğitsel Sorunları (Ankara İli Örneği)”, Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.

DAMRAN AKYILDIRIM, P. (2017). “Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı Algılanan Sosyal Destek ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi.

DEMİREL, K. E. (2021). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılıklarının, Evlilik Uyumu ve Umutsuzlukları ile İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.

DEMİRSU, Ö. (2018). “Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkide Kaygı Duyarlılığının

ve Psikolojik Dayanıklılığın Aracı Rollerini”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Işık Üniversitesi.

DURŞUN, S. (2022). “Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocukları Olan Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık ve Psikolojik İyi Olma Düzeylerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi.

EKTAŞ, E. E. (2017). “Otizm Tanısı Almış Çocukların Annelerinin Psikolojik Dayanıklılık, Öz Duyarlılık ve Psikolojik İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi.

ENGİN, C. (2019). “Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Annelerinde Psikolojik İyi Oluş, Psikolojik Sağlamlık ve Bilinçli Farkındalık ile İlişkisi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haliç Üniversitesi.

ERGÜN, Ş. (2019). “Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı ve Normal Gelişim Gösteren 9-12 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karabük Üniversitesi.

GÜRSES, D. (2022). “Annelerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri ve Duygu Sosyalleştirme Stratejileri ile 48-72 Aylık Çocukların Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişki”, Yüksek Lisans Tezi, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Işık Üniversitesi.

KAHRAMAN, N. (2022). “Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Anne ve Babalarının Anne Baba Tutumları ile Süreklilik ve Durumluluk Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Gelişim Üniversitesi.

KARA, (2019). “Zihinsel Özel Gereksinimi Olan Çocuk Annelerinde Psikolojik Sağlamlık ve Baba Katılımı İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.

KORKUSUZ, D. (2023). “Özel Gereksinimli ve Tıpkı Gelişen Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocukları ile Etkileşimlerinin Karşılaştırılması Olarak

İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi.

KÖKSAL, G. (2011). “Zihinsel Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.

KURŞUN, Z. (2018). “Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne Babalarının Stres düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Yollarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Ticaret Üniversitesi.

KURUMEŞE, M. (2021). “Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyleri ve Psikolojik Sağlık Düzeylerinin İncelenmesi-Manavgat İlçesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi.

MUTLU, M. (2020). “Serebral Palsili Çocuğa Sahip Anneler ile Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi.

ÖMEROĞLU, F. (1998). “Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları (Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bir Araştırma)”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.

ÖZER, E. (2013). “Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin Duygusal Zekâ ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi”, Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi.

ÖZYEDEK, N. (2020). “0-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Psikolojik Sağlık Düzeyleri ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki (Adana Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağ Üniversitesi.

- RÜSTEMOVA, N. (2018). “Engelli Çocuk Sahibi Anne ve Babaların Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Kabul Red Düzeyi İlişkisinin İncelenmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- SALTIK, K. (2021). “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Altı Yaşındaki Çocukların Problem Davranışları ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki”, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi.
- SOYSAL, M. N. (2016). “Facebook Bağımlılığı ve Psikolojik Dayanıklılık”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- ŞAHİN, F. (2022). “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ebeveyn ile Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olmayan Ebeveynlerin Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Okan Üniversitesi.
- ŞANLI, D. (2007). “Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- UÇAR, M. (2021). “Serebral Palsi Tanısı Almış Çocuğa Sahip Annelerin ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Psikolojik Dayanıklılık ve Ebeveyn Yeterlilik Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- VARICIER, Ş. E. (2019). “Yetişkin Psikolojik Sağlamlığı Üzerine Bir İnceleme: Algılanan Ebeveyn Tutumu, Kontrol Odağı, Algılanan Sosyal Destek ve Stresle Başa Çıkma Stilleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İbn Haldun Üniversitesi.
- TORTUMLUOĞLU, G. (1999). “Annelerin Aile Kavramını Algılaması ve Bunun Çocuk Yetiştirme Tutumuna Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi.

EKLER

Ek- 1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Ek- 2: Demografik Bilgi Formu

Ek- 3: Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Ek- 4: Anne- Baba Tutum Ölçekleri (4-12 Yaş)

Ek- 5: Etik Kurul Onayı

Ek- 1: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Bu araştırma
İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Enstitüsü, Aile Danışmanlığı
Yüksek Lisans öğrencisi Serranur ŞENLİGİL
tarafından yüksek lisans tezi
kapsamında Doç. Dr. Tringa SHPENDİ ŞİRİN
danışmanlığında yürütülmektedir. Bu araştırma
"Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Psikolojik
Dayanıklılık Düzeyleri ve Anne- Baba Tutumları
Arasındaki İlişkinin Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa
Sahip Aileler ile Karşılaştırılması" konusunun
araştırılması amaçlamıştır. Çalışmamıza
katılımın gönüllülük esasına dayalı olmakta ve
gizlilik ilkesi çerçevesinde
yürütülmektedir. Anketin ortalama 12 dakika
sürmesi öngörülmektedir.
Araştırmada toplanan veriler, tamamen bilimsel
amaçlar için kullanılacaktır.
Araştırmaya katılan bireylerin kimlik bilgileri
istenmeyecektir. Araştırmaya katıldığınız için
şimdiden teşekkür ederim. Araştırma ile ilgili
sorunuz varsa ya
da sizin için açık olmayan bir husus varsa lütfen
araştırmacı ile iletişime
geçiniz.

Serranur
ŞENLİGİL

Ek- 2: Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz? Kadın () Erkek ()

2. Yaşınız:

3. Medeni Durumunuz? Evli () Bekar ()

4. Eğitim Seviyeniz:

Okur yazar değil ()

İlköğretim Mezunu ()

Lise Mezunu()

Lisans- Yüksek Lisans()

5. Çalışıyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

6. Kaç tane çocuğunuz var?.....

7. Özel gereksinimli çocuğunuz var mı? (Cevabınız evet ise çocuğunuzun tanısı nedir?)

.....

8. Gelir durumunuz nedir?

Gelir giderden az ()

Gelir gider eşit veya fazla ()

9. Psikolojik destek alıyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

Ek- 3: Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler İçin Dayanıklılık Ölçeği			
1. Beklenmedik bir olay olduğunda...			
Her zaman bir çözüm bulurum			Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
2. Gelecek için yaptığım planların...			
Başarılması zordur			Başarılması mümkündür
3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır...			
Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda			Tam bir günlük boş bir vaktim olduğunda
4. ...olmaktan hoşlanıyorum			
Diğer kişilerle birlikte			Kendi başıma
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı...			
Benimkinden farklıdır			Benimkiyle aynıdır
6. Kişisel konuları ...			
Hiç kimseyle tartışmam			Arkadaşlarımla/Aile-üleriyle tartışabilirim
7. Kişisel problemlerimi...			
Çözmem			Nasıl çözebileceğimi bilirim
8. Gelecekteki hedeflerimi...			
Nasıl başaracağımı bilirim			Nasıl başaracağımdan emin değilim
9. Yeni bir iş/projeye başladığımda ...			
İleriye dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım			Ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak			
Önemli değildir			Çok önemlidir
11. Ailemle birlikteyken kendimi ... hissederim			
Çok mutlu			Çok mutsuz
12. Beni ...			
Bazı yakın arkadaşlarımla/aile üyelerim cesaretlendirebilir			Hiç kimse cesaretlendiremez
13. Yeteneklerim...			
Olduğuna çok inanırım			Konusunda emin değilim
14. Geleceğimin ... olduğunu hissediyorum			
Umut verici			Belirsiz
15. Şu konuda iyiyimdir...			
Zamanımı planlama			Zamanımı harcama
16. Yeni arkadaşlık konusu ... bir şeydir			
Kolayca yapabildiğim			Yapmakta zorlandığım

Ek- 3: Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Devamı

Yetişkinler İçin Dayanıklılık Ölçeği Devamı

17. Ailem şöyle tanımlanabilir ...	Birbirinden bağımsız					Birbirine sıkı biçimde kenetlenmiş
18. Arkadaşlarımla arasındaki ilişkiler ...	Zayıftır					Güçlüdür
19. Yargılarıma ve kararlarıma ...	Çok fazla güvenmem					Tamamen güvenirim
20. Geleceğe dönük amaçlarım ...	Belirsizdir					İyi düşünülmüştür
21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar ...	Günlük yaşamımda yoktur					Günlük yaşamımı kolaylaştırır
22. Yeni insanlarla tanışmak ...	Benim için zordur					Benim iyi olduğum bir konudur
23. Zor zamanlarda, ailem ...	Geleceğe pozitif bakar					Geleceği umutsuz görür
24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında...	Bana hemen haber verilir					Bana söylenmesi bir hayli zaman alır
25. Diğerleriyle beraberken	Kolayca gülerim					Nadiren gülerim
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır:	Birbirlerini desteklemez biçimde					Birbirlerine bağlı biçimde
27. Destek alırım	Arkadaşlarımdan/aile üyelerinden					Hiç kimseden
28. Zor zamanlarda ... eğilimim vardır	Her şeyi umutsuzca gören bir					Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için ...	Zordur					Kolaydır
30. İhtiyacım olduğunda ...	Bana yardım edebilecek kimse yoktur					Her zaman bana yardım edebilen birisi vardır
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) ...	Başa çıkmaya çalışırım					Sürekli bir endişe/kaygı kaynağıdır
32. Ailemde şunu severiz ...	İşleri bağımsız olarak yapmayı					İşleri hep beraber yapmayı
33. Yakın arkadaşlarımla/aile üyeleri ...	Yeteneklerimi beğenirler					Yeteneklerimi beğenmezler

EK- 4: Anne- Baba Tutum Ölçekleri

İstendik Anne-Baba Tutumları Ölçeği		Her zaman	Sık sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir
1	Çocuğumu duygu, düşünce ve problemleri hakkında konuşması için cesaretlendiririm.					
2	Çocuğumu, kendi kendine yapabileceği şeyleri denemesi için cesaretlendiririm.					
3	Çocuğum olumlu bir davranış sergilediğinde beğenimi belirtirim.					
4	Çocuğuma olan sevgimi güzel sözlerle, ona sarılarak ve onu öperek gösteririm.					
5	Çocuğumu, sözünü kesmeden dinlerim.					
6	Çocuğuma yapabileceği sorumluluklar veririm.					
7	Aile içinde kurallar belirlerken çocuğumun kararlara katılmasını sağlarım.					
8	Çocuğuma kuralların nedenleri ile ilgili açıklamalar yaparım.					
9	Çocuğum yanlış davranışlar sergilediğinde, ona doğru davranış seçenekleri sunarım.					
10	Çocuğuma yaptığı işi tamamlayabilmesi için yeterli zaman tanırım.					
11	Yaptığım hataları kabul ederek çocuğuma örnek olurum.					
12	Çocuğumla nitelikli zaman geçirmeye özen gösteririm.					
13	Çocuğumun ilgi, istek ve ihtiyaçlarına duyarlıyım.					
14	Çocuğumla ilgili kararlarda, onun düşüncelerini dikkate alırım.					
İstemenmeyen Anne-Baba Tutumları Ölçeği		Her zaman	Sık sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir
1	Çok sıcak veya çok soğuk havalarda hasta olabileceğini düşünerek çocuğumun dışarı çıkmasına izin vermem.					
2	Çocuğuma, istediğim gibi bir çocuk olursa onu daha çok seveceğimi söylerim					
3	Çocuğuma bir ceza verdikten sonra pişman olup ondan özür dilerim.					
4	Çocuğumun yapmak istemediği işleri onun yerine ben yaparım.					
5	Çocuğumu her konuda yaşlılarıyla kıyaslayarak başarılı olması için zorlarım.					
6	Çocuğumun yanlış bir davranışında eşim ya da aileden biri kızarsa, onu savunurum.					
7	Çocuğum üzülmesin diye her isteğini yerine getirmeye çalışırım.					
8	Çocuğumun hoş gördüğüm davranışlarına kızdığım, bazen de kızdığım davranışlarını hoş gördüğüm olur.					

9	Çocuğum bir şey istediğinde, ona alacağımı söylesem de almayabilirim.					
10	Çocuğuma istediğini yapacağını söyler, daha sonra benim istediğim olması için onu ikna ederim.					
11	Çocuğum sözümü dinlemediğinde ona kızar, bağırırım.					
12	Çocuğumu ceza vermekle tehdit ederek disipline etmeye çalışırım.					
13	Çocuğum sözümü dinlemediğinde, onu fiziksel olarak cezalandırırım.					

Ek- 5: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 26.12.2023-106021

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :E-88083623-020-106021
Konu : Etik Onayı Hk.

26.12.2023

Sayın SERRANUR ŞENLİGİL

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonu'nun 21.12.2023 tarihli ve 2023/10 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Sencer GİRGİN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSA4P6T6BP Pin Kodu : 18172

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys?>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Kep Adresi : iau.yaziisleri@iau.hs03.kep.tr

Bilgi için : Tuğba SÜNNETÇİ

Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı

Tel No : 31002

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Serranur ŞENLİGİL

Öğrenim Durumu

Yüksek Lisans: İstanbul Aydın Üniversitesi

Lisans: Bülent Ecevit Üniversitesi, Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü